

ANALIZA IZVJEŠĆA O TRANSPARENTNOSTI

Bitunjac, Danijela

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:924379>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

ANALIZA IZVJEŠĆA O TRANSPARENTNOSTI

Mentor:

izv.prof.dr.sc Vuko Tina

Student:

Danijela Bitunjac

Indeks: 2161451

Split, rujan, 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
1.1. Problem istraživanja	4
1.2. Predmet istraživanja	6
1.3. Ciljevi istraživanja.....	6
1.4. Istraživačke hipoteze	7
1.5. Metode istraživanja	8
1.6. Doprinos istraživanja	9
1.7. Struktura diplomskog rada	9
2. VAŽNOST I ULOGA REVIZIJE FINACIJSKIH IZVJEŠTAJA.....	11
2.1. Pojam i karakteristike revizije	11
2.2. Potražnja za revizijom	12
2.3. Tržište revizijskih usluga	17
2.4. Regulatorni okvir revizijske profesije	20
2.4.1. Načela i standardi revizije	24
2.4.2. Kodeks profesionalne etike.....	26
3. REGULATORNI OKVIR REVIZIJSKE PROFESIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ	29
3.1. Obveznici zakonske revizije.....	29
3.2. Pružatelji usluga zakonske revizije.....	30
3.3. Specifičnosti revizije subjekta od javnog interesa	31
3.3.1. Izvješće o transparentnosti.....	32
3.3.2. Revizijski odbor	34
3.3.3. Rotacija revizorskog društva	37
3.4. Uloga Hrvatske revizorske komore.....	39
3.5. Nadzor nad revizorskim društvima i ovlaštenim revizorima.....	42
4. ANALIZA IZVJEŠĆA O TRANSPARENTNOSTI.....	44
4.1. Pregled prethodnih istraživanja	44
4.2. Definiranje uzorka i metodologije istraživanja	45
4.3. Razvoj istraživačkih hipoteza	46
4.4. Analiza dobivenih rezultata i usporedba s prethodnim istraživanjima	47

5. ZAKLJUČAK	60
SAŽETAK.....	63
SUMMARY.....	64
POPIS TABLICA	68
POPIS SLIKA.....	68
POPIS GRAFIKONA	68
LITERATURA	65

1. UVOD

1.1. Problem istraživanja

Transparentnost financijskog izvještavanja u današnjem svijetu ni na koji način se ne smije zanemariti. Investitori žele transparentnije informacije o poslovanju poduzeća koje su im od velike pomoći u donošenju njihovih poslovnih odluka. Korporativni skandali koji su se dogodili početkom 21. stoljeća - smanjili su povjerenje javnosti u objavljene financijske informacije. Nakon obavljene revizije revizorska društva su obvezna objaviti izvješće o obavljenoj reviziji financijskih izvještaja, koje je dosta šturo i ne pruža sve podatke koje javnost očekuje. Kako bi povratili povjerenje javnosti u rezultate obavljene revizije i pružili dodatne informacije o njihovom revizorskom društvu široj javnosti, revizorska društva koja obavljaju reviziju subjekata od javnog interesa obvezna su ispuniti još jednu zakonsku obvezu, a to je objava izvješća o transparentnosti.

Kao rezultat zakonskih i regulatornih zahtjeva, od 2008. godine revizorska društva koja revidiraju subjekte od javnog interesa u Republici Hrvatskoj započela su s objavljivanjem izvještaja o transparentnosti. Novi zakon o reviziji stupio je na snagu 01. siječnja 2018. godine te je njime predviđeno da će nadležno tijelo za nadzor revizorskih društava i ovlaštenih revizora postati Ministarstvo financija, Odbor za javni nadzor revizije prestati će s radom, dok Hrvatska revizorska komora više neće imati nadzornu ulogu kao što je dotad imala. No kako je riječ o istraživanju podataka koji su doneseni prije novog zakona, u radu je korišten stari zakon.

Izvješće o transparentnosti revizorskih društava može povećati povjerenje ulagača u financijsko izvještavanje i pružiti dodatne informacije korisnicima financijskih izvještaja za donošenje njihovih poslovnih odluka. Transparentnost izvještavanja može potaknuti unutarnju disciplinu revizorskih društava i može potaknuti revizorska društva da se usredotoče na kvalitetu revizije, što bi također bilo od koristi ulagačima i drugim dionicima. Osim toga, uspoređujući revizorska društva koja se natječu za angažman revizije, izvješća o transparentnosti mogu pomoći onima koji su odgovorni za reviziju odabirom na temelju informacija o kvaliteti revizijskih usluga društva. Isto tako, izvješća o transparentnosti revizijskog društva pridonose ugledu revizorskog društva. Veća transparentnost revizijskih društava smanjuje asimetriju informacija između revizorskih društava i sudionika na tržištu, čime se podržavaju visokokvalitetne revizijske usluge i stabilnost tržišta kapitala.

U ovom radu posebna pozornost je posvećena analizi izvješća o transparentnosti na tržištu revizijskih usluga u Republici Hrvatskoj. Iako je objava izvješća o transparentnosti zakonski propisana za revizorska društva koja revidiraju subjekte od javnog interesa, važno pitanje je pridržavaju li se revizorska društva te obveze i u kojoj mjeri. Dosadašnja istraživanja provedena u Republici Hrvatskoj ukazuju na to da još uvijek sva revizorska društva, koja revidiraju subjekte od javnog interesa, ne objavljuju izvješća o transparentnosti. Pivac i Čular¹ 2012. godine proveli su istraživanje koje je pokazalo da čak dvije petine revizorskih društava nije objavilo izvješće o transparentnosti. Istraživanje koje je provela Vitez², za razdoblje od 2009. do 2011. godine, također je pokazalo kako veliki broj revizorskih društava ne poštuje zakonsku obvezu objave izvješća o transparentnosti. Marić³ je provela istraživanje za razdoblje od 2012. do 2014. godine, njezini rezultati su pokazali kako je iz godine u godinu sve veći postotak društava koja objavljuju izvješća o transparentnosti, a koji imaju zakonsku obvezu objave tog izvješća. S obzirom na rezultate istraživanja, koja smo prethodno spomenuli, vidimo da iz godine u godinu raste broj revizorskih društava koja objavljuju izvješće o transparentnosti. U ovom radu istražiti će se da li se taj rast nastavlja i u kojoj mjeri, dakle utvrditi će se koliki je stupanj transparentnosti revizorskih društava mjereno indeksom transparentnosti. U svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, smatra se kako najveću reputaciju ima „Velika četvorka“, koju čine revizorska društva PriceWaterhouseCoopers, Ernst&Young, KPMG i Deloitte, te kako zahvaljujući toj reputaciji „Velika četvorka“ revidira i najveći broj subjekata od javnog interesa. No, da li ta reputacija revizorskih društava („Velika četvorka“) pozitivno utječe na stupanj transparentnosti? Istraživanje koje je provela Marić⁴ (2012.-2014.) pokazalo je kako postoji pozitivna veza između stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva mjereno brojem zaposlenih i visinom ostvarenih prihoda. Također, istražiti će se utječe li visina prihoda revizorskog društva na stupanj te kakav utjecaj ima broj ovlaštenih revizora koje ima jedno revizorsko društvo na stupanj transparentnosti revizorskih društava.

¹ Pivac, S., Čular, M. (2012): Quality index creating and analysis of the transparency of audit firms – case study in Croatia, Hrvatsko društvo za operacijska istraživanja, vol. 3., br. 1., str. 225-234.

² Vitez, S. (2013): Transparentnost poslovanja revizorskih društava, diplomski rad, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 75

³ Marić, I. (2016): Analiza transparentnosti revizorskih društava u Republici Hrvatskoj, diplomski rad, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 51

⁴ Marić, I. (2016): Analiza transparentnosti revizorskih društava u Republici Hrvatskoj, diplomski rad, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 62

1.2. Predmet istraživanja

Predmetno istraživanje sastoji se od teorijskog i empirijskog istraživanja. U teorijskom dijelu obradit će se važnost i uloga revizije financijskih izvještaja te regulativnog okvira revizijske profesije u Republici Hrvatskoj. Kroz teorijski dio pokušati će se što bolje objasniti specifičnosti revizije subjekata od javnog interesa, stavljajući naglasak na izvješće o transparentnosti, kako bi smo na što bolji način pristupili empirijskom istraživanju.

U empirijskom dijelu istražiti će se stupanj transparentnosti revizorskih društava na temelju analize objavljenih izvješća o transparentnosti revizorskih društava koja su revidirala poduzeća sa Zagrebačke burze za 2015., 2016. i 2017. godinu. Dodatno, analizirat će se kako reputacija i veličina revizorskih društava (mjereno prihodima i brojem ovlaštenih revizora) utječu na stupanj njihove transparentnosti. Dobiveni rezultati istraživanja će se usporediti s prethodnim rezultatima sličnih istraživanja te će se utvrditi moguća područja i načini unaprijeđenja transparentnosti revizorskih društava.

1.3. Ciljevi istraživanja

Ciljevi istraživanja proizlaze iz postavljenih hipoteza.

Osnovni ciljevi istraživanja su:

- utvrditi koliki je stupanj transparentnosti revizorskih društava u Republici Hrvatskoj mjereno indeksom transparentnosti;
- istražiti postoji li razlika u stupnju transparentnosti između „Velike četvorke“ i ostalih revizorskih društava kako bi smo utvrdili utječe li reputacija revizorskih društava na stupanj transparentnosti;
- utvrditi jesu li veća revizijska društva (mjereno visinom prihoda i brojem ovlaštenih revizora) ujedno i transparentnija.

Dodatni ciljevi su:

- istražiti nastavlja li se trend rasta objave izvješća o transparentnosti u RH;
- analizirati poštuju li se zakonski okviri objave izvješća o transparentnosti;
- utvrditi u kojim točkama izvješća o transparentnosti postoje najmanja odstupanja, a u kojima najveća, odnosno koje točke izvješća se zadovoljavaju, a koje ne;
- utvrditi utječe li visina prihoda na objavu izvješća o transparentnosti;
- analizirati je li došlo do značajnih promjena u odnosu na prethodna istraživanja, ako je u kojoj mjeri.

1.4. Istraživačke hipoteze

Na temelju definiranog problema i predmeta istraživanja postavljene su sljedeće istraživačke hipoteze:

H1 - Stupanj transparentnosti revizijskih društava mjereno indeksom transparentnosti nije visok.

Zakonska obveza objave izvješća o transparentnosti postoji od 2008. godine. Istraživanja koja smo ranije spomenuli su pokazala kako s prolaskom vremena od te zakonske obveze raste broj revizijskih društava koja objavljuju izvješće. Kroz ovo istraživanje analizirat će se nastavlja li se taj trend rasta i u kojoj mjeri. Hrvatska revizorska komora odnedavno je počela više kontrolirati objavu izvješća o transparentnosti pa to može utjecati na objavu izvješća. Izvješće o transparentnosti, kao i svako izvješće, ima određene zakonske okvire i karakteristike koje treba zadovoljiti, a to se ponajprije odnosi na vrijeme objave izvješća o transparentnosti te na deset točaka u izvješću koje trebaju biti zadovoljene. No, poštuju li se to u praksi istražiti će se kroz ovaj rad.

H2 - Postoji statistički značajna pozitivna veza s obzirom na stupanj transparentnosti i vrste (reputacije) revizorskog društva.

„Velika četvorka“, koju čine revizorska društva PriceWaterhouseCoopers, Ernst&Young, KPMG i Deloitte, su daleko najpoznatija revizorska društva u svijetu, pa tako i u Hrvatskoj, koja zahvaljujući svome ugledu i reputaciji, i dalje dominiraju u odnosu na ostala revizorska društva. Najveći broj subjekata od javnog interesa u Republici Hrvatskoj revidira „Velika

čtvorka“ pa će se istražiti njihov stupanj transparentnosti u usporedbi s ostalim revizorskim društvima. Smatra se kako „Velika čtvorka“, koja ima međunarodnu reputaciju i dobar ugled, nastoji i dalje jačati svoju reputaciju kako bi korisnici revizijskih usluga stekli još veće povjerenje u njihovu kvalitetu pružanja revizijskih usluga, a nema boljeg načina za to od pridržavanja zakonskih pravila i propisa, u ovom slučaju objave izvješća o transparentnosti.

H3 - Postoji pozitivna veza između veličine revizorskog društva (mjereno visinom prihoda i brojem zaposlenih) te stupnja transparentnosti revizorskih društava.

Visina ostvarenih prihoda jedna je od bitnih značajki nekoga društva. Istražiti će se postoji li pozitivna veza između veličine revizorskog društva, mjereno visinom ostvarenih prihoda i brojem zaposlenih, te stupnja transparentnosti. Kao što je već spomenuto, s obzirom na to da je visina ostvarenih prihoda jedna od bitnih značajki društva, smatra se kako će revizorska društva koja ostvaruju veće prihode prije objaviti izvješće o transparentnosti nego ona revizorska društva koja ostvaruju manje prihode. Isto tako, broj zaposlenih u nekom revizorskom društvu povećava kapacitet tog revizorskog društva za obavljanje kvalitetnije revizije te može utjecati na povjerenje javnosti u revizorsko društvo. Odnosno, društvo koje ima veći broj zaposlenih dobiti će veće povjerenje javnosti. Iz svega toga, može se zaključiti da revizorska društva s većim prihodima i većim brojem zaposlenih, imaju veći ugled i samim time prije će objavljivati izvješće o transparentnosti nego ostala revizorska društva.

1.5. Metode istraživanja

Za provedbu ovog istraživanja korištene su različite metode koje će mo objasniti u nastavku.

- Metoda eksplanacije – objašnjavanje osnovnih pojmova i relacija;
- Metoda indukcije – preko analize pojedinačnih podataka dolazi se do općih zaključaka;
- Metoda dedukcije – na temelju općenitijih stavova postižu se jedinstveni zaključci;
- Metoda deskripcije – jednostavno opisivanje i ocrtavanje činjenica, procesa i predmeta;

- Metoda analize – raščlanjivanje složenih pojmova i zaključaka na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente;
- Metoda kompilacije – korištenje tuđih istraživačkih radova, mišljenja i zaključaka;
- Metoda sinteze - proces objašnjavanja složenih misaonih cjelina pomoću jednostavnih misaonih tvorevina;

U empirijskom dijelu rada koristiti će se statističke metode istraživanja, a kod donošenja odluka o prihvatanju ili odbacivanju postavljenih hipoteza koristiti će se statistički paket SPSS.

1.6. Doprinos istraživanja

Doprinos ovoga istraživanja je ponajprije u tome što će se vidjeti u kojoj mjeri revizorska društva poštuju obvezu objave izvješća o transparentnosti te kakva je kvaliteta informacija sadržanih u izvješću o transparentnosti mjereno indeksom transparentnosti. Dobiti će se rezultati o tome je li reputacija i dobar ugled koji imaju revizorska društva koja čine „Veliku četvorku“ imaju statistički značajnu vezu sa stupnjem transparentnosti te kakav utjecaj veličina revizorskog društva, mjerena visinom ostvarenih prihoda i brojem ovlaštenih revizora, ima na stupanj transparentnosti. Pošto su neka od ovih pitanja bila predmetom istraživanja i nekih prijašnjih radova, usporediti će se rezultati istraživanja te će se istražiti je li tijekom vremena došlo do nekih značajnih promjena.

1.7. Struktura diplomskog rada

Ovaj diplomski rad se sastoji od pet poglavlja, uključujući uvod i zaključak.

U prvom, uvodnom poglavlju, definira se problem i predmet rada, postavljaju se hipoteze te ciljevi koji se žele postići kao i metode za postizanje tih ciljeva. Također, u uvodu se opisuje i struktura rada.

U drugom dijelu, pod nazivom „Važnost i uloga revizije financijskih izvještaja“ obradit će se pojam revizije i njezine karakteristike. Također, analizirat će se potražnja za revizijom kroz četiri temeljne hipoteze potražnje za revizijom. Nadalje, obradit će se profesionalni okvir revizijske profesije te njezina glavna načela i standardi.

Treća cijelina bavi se regulativnim okvirom revizijske profesije u Republici Hrvatskoj. Identificirat će se obveznici zakonske revizije u RH te pružatelji usluge zakonske revizije. Velika pozornost posvetiti će se izvješću o transparentnosti i njegovim značajkama te onima koji su odgovorni za praćenje i kontroliranje onih koji to izvješće objavljuju, a to je Hrvatska revizorska komora.

Četvrto poglavlje fokusirano je na empirijsko istraživanje i samu analizu i obradu istraživačkih hipoteza, na analizu dobivenih rezultata, na usporedbu rezultata s prethodnim istraživanjima i analizu eventualnih odstupanja.

Peta cjelina, zaključak, baziran je na donošenje i isticanje zaključaka na temelju provedenog istraživanja.

2. VAŽNOST I ULOGA REVIZIJE FINANCIJSKIH IZVJEŠTAJA

Revizija financijskih izvještaja koncentrira se na ocjenu objektivnosti i realnog prikaza zbira financijskih izvještaja koje je poslovni subjekt obvezan ispuniti prema Zakonu o računovodstvu⁵, te jesu li ispunjene pretpostavke usvojenih nacionalnih i međunarodnih standarda u računovodstvu – Hrvatski standardi financijskog izvještavanja - HSFI i Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja - MSFI.. Rad revizije je regulirana Zakonom o reviziji⁶ te Međunarodnim revizijskim standardima (MRevS) i Kodeksom profesionalne etike.

U ovom dijelu rada obradit će se definicija revizije, njezina uloga, potražnja za revizijom, pojašnjenje i opis tržišta revizijskih usluga, te profesionalni okvir revizijske profesije sa svojim načelima i standardima.

2.1. Pojam i karakteristike revizije

Riječ revizija vuče korijene od glagola revidere, što u prijevodu s latinskog jezika znači ponovo vidjeti. U zemljama engleskog govornog područja rabi se termin „auditor“-revizor, odnosno „auditing“ što u prijevodu znači revizija. Ove riječi vuku korijene od glagola audire, što na latinskom jeziku znači čuti ili slušati, a termin je karakterističan za početak razvoja revizijske profesije kad je revizor obavljao reviziju slušajući usmeno izvješće obveznika revizija.⁷

Suvremene definicije reviziju opisuju kao kompleksnu aktivnost, te su s godinama imale drukčije definicije. Iz starijeg zakona stoji da je revizija postupak ispitivanja i ocjene financijskih izvještaja, te podataka i metoda koje se primjenjuju pri sastavljanju financijskih izvještaja, na temelju kojih se daje stručno mišljenje o realnosti i objektivnosti stanja imovine, kapitala i obveza i rezultata poslovanja i poduzetnika. Zakon o reviziji iz 2005. i 2008. godine navodi novu definiciju revizije te kaže da je revizija „postupak provjere i ocjene financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja obveznika revizije te podataka i metoda koje se primjenjuju pri sastavljanju financijskih izvještaja, na temelju kojih se daje stručno i neovisno mišljenje o istinitosti i objektivnosti financijskog stanja, rezultata poslovanja i

⁵ Narodne novine, (2017.) Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 120.

⁶ Narodne novine, (2018.) Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 127.

⁷ Filipović, I. (2009): Revizija, Sinergija nakladništvo, Zagreb, str. 11.

novčanih tokova“⁸ koja stoji i dan danas. Što se tiče samog postupka revizije, ona se ne odvija samo zbog zakona, tj. postojanja obveze provedbe revizije obveznika revizije, nego i zbog važnosti značaja da se osiguraju optimalne pretpostavke poslovanja poduzeća i da se osigurava poslovanje na temelju vjerodostojnih informacija sadržanih u financijskim izvještajima. Izbjegavaju se nerealna ili previše optimistična očekivanja, npr. naplate potraživanja i potencijalne malverzacije. Prema tome, revizija je proces provjere ispravnosti i zakonitosti poslovanja s ciljem zadovoljenja potreba za pravovaljanim i ispravnim informacijama svih unutarnjih i vanjskih korisnika.

2.2. Potražnja za revizijom

Soltani⁹ ističe da informacije imaju jako veliku važnost u procesu donošenja odluka na području računovodstva i revizije. Posljednjih godina revizijska profesija suočava se s pitanjem revizijskih očekivanja, koja postoje kada revizori i javnost imaju različite predodžbe o obvezama i odgovornostima revizora. Korisnici revizijskih usluga mogu također imati i nerealna očekivanja kada njihova očekivanja o obvezama revizora premašuju realne mogućnosti. Trenutna regulativa određuje kazne za revizore koji ne pružaju zadovoljavajuću razinu kvalitete revizije.

Treba imati na umu da poduzeće može propasti čak i ako je revizor dao pozitivno mišljenje. Poznati su i brojni slučajevi u kojima su zainteresirane skupine tužile revizore jer su smatrali da su revizori dali pogrešno mišljenje, te da su posljedično toj odluci i propali. Prema Vujeviću¹⁰, razlozi potražnje za revizijom su idući:

- trgovačka društva se najčešće financiraju emisijom i prodajom dionica i obveznica javnosti ili posuđivanjem sredstava od financijskih institucija,
- između menadžera i vlasnika dolazi do sukoba interesa zbog informacijskog nesklada, zbog toga što menadžeri imaju bolje informacije o financijskom položaju i rezultatu poslovanja od vlasnika jer su prisutni u poduzeću. Svaka strana želi maksimizirati svoje interese pa menadžeri mogu koristiti sredstva stečena kroz poslovanje društva za stjecanje dodatnih osobnih koristi,

⁸ Narodne novine, (2005.) Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 146.

⁹ Soltani, B. (2009): Revizija, MATE d.o.o., Zagreb, str. 32.-33.

¹⁰ Vujević, I. (2004): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 25.-27.

- kako bi se izbjeglo manipulativno ili prijevarno djelovanje menadžera on mora podnositi izvještaje vlasniku o upravljanju imovinom. Budući da je menadžer odgovoran i za izvješćivanje, stoga se provodi i revizija kako bi se spriječilo manipuliranje izvještajima.
- zajmodavci u ugovore o zajmu uvode restriktivne odredbe za poduzeća koja koriste zajam kako bi zaštitili svoje interese, te često traže mišljenje revizora o tome pridržavali se poduzeće ugovorenih odredbi.
- poslodavci također koriste različite oblike revizije kako bi provodili kontrolu nad svojim zaposlenicima. Zaposlenici često imaju obvezu da izvješćuju poslodavce o odstupanjima između planiranih i ostvarenih rezultata kako bi se omogućilo praćenje njihovih aktivnosti.

Prema Soltaniju¹¹, grupe koje se nalaze pod utjecajem zahtjeva regulatornih agencija nadležnih za financijsko izvještavanje predstavljaju potražnju za informacijama iz financijskih izvještaja su:

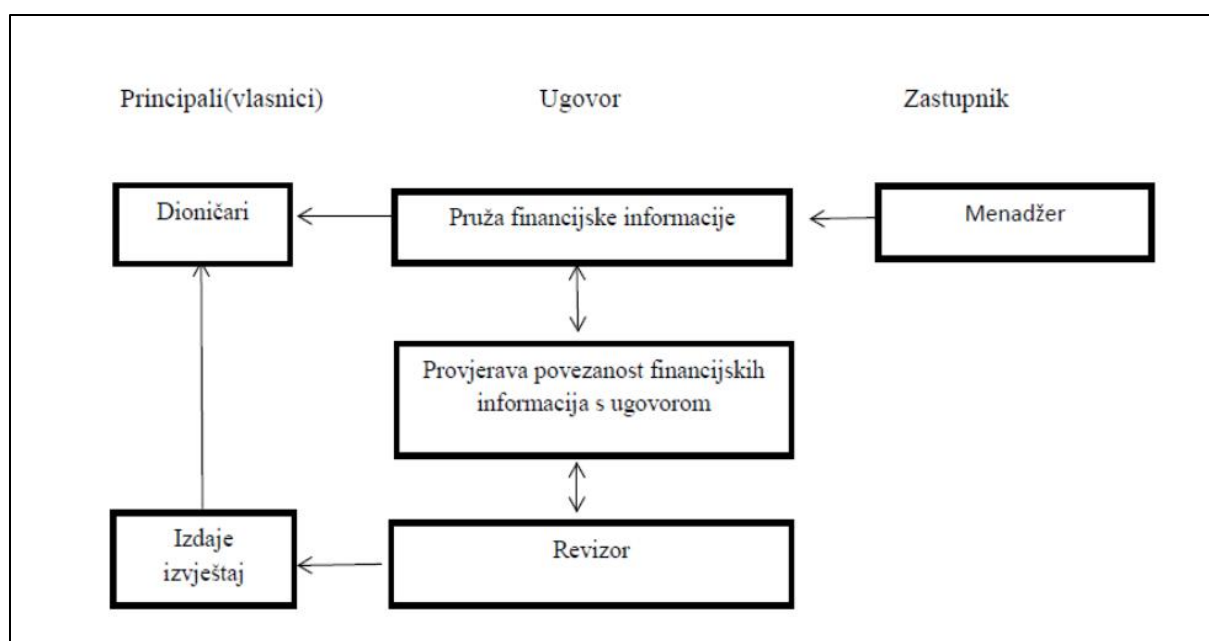
- sadašnji i potencijalni dioničari - dioničari su glavni korisnici financijskih izvještaja dioničkih društava te mogu donositi poslovne odluke koje su fokusirane na investiranje i upravljanje. Kod odluka fokusiranih na investiranje investitori odabiru portfelj vrijednosnih papira koji je u skladu s njihovim zahtjevima (rizik, povrat, likvidnost), dok kod odluka koje su fokusirane na upravljanje dolazi do sukoba interesa između investitora i menadžera. Dioničari kroz informacije iz financijskih izvještaja žele nadzirati menadžere i utjecati na njihovo ponašanje,
- menadžment - sastavljanjem i objavljivanjem financijskih izvještaja menadžment komunicira sa zainteresiranim stranama. Menadžment je odgovoran za objavljivanje korporativnih informacija koje se mogu koristiti i u mjerenju njihove uspješnosti, a te informacije menadžment može koristiti i za donošenje brojnih financijskih i investicijskih odluka,
- institucije koje daju zajmove - prilikom donošenja odluke o davanju zajma institucija mora prvo raspolagati informacijama o financijskim resursima poduzeća, procjenama buduće financijske uspješnosti i rizika, što se postiže uvidom u

¹¹ Soltani, B. (2009): op. cit. str. 33.-37.

financijske izvještaje. Zajmodavci moraju izbjegavati klijente kod kojih postoji velika vjerovatnost da neće moći podmiriti obveze. Prilikom davanja zajma revizor ima zadatak ocijeniti točnost menadžerskih procjena. Revizor svoja otkrića i mišljenje prezentira bankaru putem revizijskog izvješća,

- zaposlenici - mnoga poduzeća nude zaposlenicima ugovore o naknadi kako bi se koordinirali interesi između poduzeća i njihovih zaposlenika. Zaposlenicima su najvažniji financijski podaci koji se koriste za određivanje naknada i mirovinskog osiguranja. U nekim poduzećima plaća zaposlenika ovisi o financijskom rezultatu poduzeća, a informacije o solventnosti i profitabilnosti poduzeća zaposlenici dobivaju iz financijskih izvještaja,
- vlada i regulatorne agencije - financijsko izvještavanje poduzeća može ovisiti i o vladi i tržišnim regulatornim agencijama jer oni imaju veliku važnost u regulaciji tijeka financijskih informacija do korisnika. Vlada financijske informacije može koristiti za obračune poreza, vladina ugovaranja, određivanje rata u javnim poduzećima i u intervencijama kod zajmovnih garancija poduzećima koja su u financijskim poteškoćama. Regulatorna tijela imaju zadatak zaštititi investitore i održati sigurnost tržišta na kojem se kupuju i prodaju vrijednosni papiri prevencijom nepovoljnih situacija za investitore koje može uzrokovati nedostatak informacija,
- ostale zainteresirane stranke - organizacije za zaštitu okoliša, akademske zajednice i kupci također predstavljaju potražnju za financijskim i korporativnim informacijama, te koriste financijske izvještaje kako bi donijele zaključak o održivosti poduzeća,

Slika 1. Prikaz odnosa između interesnih strana zbog kojih se zahtijeva revizija

Izvor: Vujević, I. (2004): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 27.

Postoji nekoliko teorija kojima se može objasniti postojanje potražnje za revizijom¹²:

- teorija policajca - revizija je bitna jer je usredotočena na točnost informacija i otkrivanje prijevara,
- teorija davanja kredibiliteta - prema ovoj teoriji osnovni cilj revizije je davanje kredibiliteta financijskim izvještajima i potvrđivanje izjava koje je dala uprava,
- teorija umjerenih garancija - ova teorija temelji se na pretpostavci kako je osnovni cilj revizije utvrditi da se dobit pravedno raspodijeljuje kako bi investitori nastavili sa svojim ulaganjima u poduzeće,
- kvazisudska teorija - revizora se promatra kao sudca u procesu distribucije informacija iz financijskih izvještaja,
- teorija povećanog povjerenja - za razliku od prethodnih teorija bavi se ponudom i potražnjom revizijskih usluga. Potražnja za uslugama revizije je posljedica sudjelovanja vanjskih zainteresiranih korisnika. Budući da su korisnici informacija

¹² Aleksić, M. (2012.): Revizija i kontrola, Paneuropski Apeiron univerzitet, Banja Luka, str.21.-22.

investirali svoj kapital u poduzeće oni imaju povjerenje u upravu, a od revizora se očekuje da ispuni očekivanja interesnih skupina i zaštiti njihove interese,

- teorija menadžmenta - revizor obavlja reviziju kako bi zadovoljio interese i vlasnika i uprave i trećih osoba i tako osigurao pouzdanost financijskih izvještaja. Cilj uprave je da osigura dodatna ulaganja od investitora i banaka po povoljnim uvjetima, a kako uprava zna bolje od banaka koliko je poduzeće u mogućnosti da vrati posuđene kredite pa u izvještajima može prezentirati informacije koje će im osigurati dodatna ulaganja.

Sukladno Soltaniju¹³, potražnja za revizijom rezultat je potrebe korisnika informacija da se procijeni kvaliteta informacija prije njihova korištenja, te je rezultat četiri uvjeta, a to su:

- sukob interesa - sukob interesa između menadžmenta i korisnika informacija može rezultirati pristranim informacijama, jer kvaliteta informacija zbog postojanja sukoba interesa postaje upitna pa je potrebno mišljenje neovisnog revizora. Dva su izvora sukoba interesa, a to su pružatelj informacija tj. menadžer i korisnici informacija. Menadžeri mogu namjerno kreirati pristrane informacije u slučaju kada se planovi za naknade menadžeru određuju na temelju informacija o zaradi poduzeća. Mogu postojati i nenamjerne pristrane informacije kada menadžer nesvjesno zadovoljava potrebe jedne interesne skupine na štetu druge,
- posljedice - korisnici imaju više povjerenja u prezentirane informacije kada njihovu vjerodostojnost potvrdi neovisni revizor. Ako su informacije pristrane, pogrešne ili nepotpune, one mogu korisnike navesti na donošenje krivih odluka, pa stoga revizor pružanjem svoga mišljenja omogućuje smanjenje asimetrije informacija.
- složenost - potražnja za revizijskim uslugama nastaje i zbog interesa korisnika da dobivaju financijske izvještaje visoke kvalitete, pa prema tome korisnici više potražuju usluge revizije kada je proces pretvaranja informacija složeniji. Složenost informacija zahtijeva visoku stručnost od svih koji su uključeni u proces pretvaranja. Revizorsko izvješće može motivirati menadžere na istinito i točno financijsko izvještavanje. Složenost procesa izvještavanja može uzrokovati i nastanak nenamjernih pogrešaka, a korisnici u većini slučajeva nisu dovoljno

¹³ Soltani, B. (2009): op. cit. str. 46.-49.

informirani kako bi znali prepoznati pogreške pa je potrebna pomoć revizora koji će dati neovisno mišljenje,

- udaljenost - u modernim korporacijama dolazi do odvajanja vlasništva od informacija u procesu izvještavanja i sprječavanje korisnika da provode revizijsku analizu menadžmenta što za posljedicu ima sve manje sudjelovanje korisnika financijskih.

2.3. Tržište revizijskih usluga

Zakon o reviziji¹⁴ definira revizorsko društvo kao pravnu osobu sa sjedištem u Republici Hrvatskoj osnovanu kao trgovačko društvo u jednom od pravnih oblika u skladu sa zakonom kojim se uređuju trgovačka društva i koje ima odobrenje za rad koje je izdalo Ministarstvo financija u skladu s odredbama ovoga Zakona.

Revizijska društva su organizacije koje su ovlaštene za provedbu stručne i neovisne revizije koje moraju biti članice nacionalnih instituta za reviziju i računovodstvo.

Vujević¹⁵ ističe tri temeljna organizacijska oblika s aspekta vlasništva:

- tvrtka u pojedinačnom vlasništvu,
- partnerstvo ili ortaštvo,
- dioničko društvo ili korporacija.

Lajoš et al.¹⁶ ističe da se revizijska tržišta razlikuju od ostalih tržišta po svojim karakteristikama ponajviše zbog toga što se usluge revizije uvelike razlikuju od ostalih roba i usluga na ostalim tržištima. S obzirom na to da poduzeća od javnog interesa moraju obavljati reviziju, velik dio potražnje za revizijom na tržištu je obvezan, a ponuda je koncentrirana u većini zemalja. Pošto je revizija bitna za funkcioniranje cjelokupnog gospodarstva, revizijska tržišta regulirana su od strane nadležnih institucija i Vlade.

¹⁴ Narodne novine, (2018.) Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 127.

¹⁵ Vujević, I. (2004): op. cit. str. 134.

¹⁶ Lajoš, Ž., Sever Mališ, S., (2014): Specifičnosti zakonske revizije subjekata od javnog interesa; Zbornik radova – Sedamnaesti međunarodni simpozij „U susret promjenama“, Neum, Udruženje – Udruga računovođa i revizora Federacije BiH Sarajevo.

Na revizijskim tržištima na globalnoj razini postoji konkurencija između četiri najveće revizijske kuće poznate pod nazivom Velika četvorka i ostalih manjih revizorskih tvrtki. Najznačajnija revizijska društva koja su poznata pod imenom Velika četvorka u svijetu su: Deloitte, Ernst & Young, KPMG i PriceWaterhouseCoopers. Koncentracija na revizijskom tržištu od strane Velike četvorke mogla bi dovesti do povećanja pristojbi te četiri tvrtke i smanjenja naknada, gubitka samostalnosti i smanjenja kvaliteta rada ostalih revizorskih društava. Vlada i stručnjaci posljednjih godina posebnu pažnju usmjeravaju upravo na problem visoke koncentracije na revizorskim tržištima. Tržišta se ovisno o broju natjecatelja i omjeru njihovih tržišnih udjela mogu podijeliti na monopolistička, konkurentna i oligopolistička tržišta. Ako na tržištu postoji velik broj natjecatelja, a tržište je ravnomjerno podijeljeno znači da se radi o konkurentnim tržištima. Kada na tržištu postoji nekoliko tvrtki koje imaju velike tržišne udjele tržište je koncentrirano i oligopolističko, a kada samo jedna tvrtka pruža usluge na cijelom tržištu, tada je riječ o monopolističkom tržištu.¹⁷

Strana revizijska društva mogu obavljati usluge revizije na području Republike Hrvatske tek kada osnuju podružnicu u skladu s odredbama Zakona o trgovačkim društvima pri čemu se treba poštivati osnova reciprociteta između Republike Hrvatske i trećih zemalja.

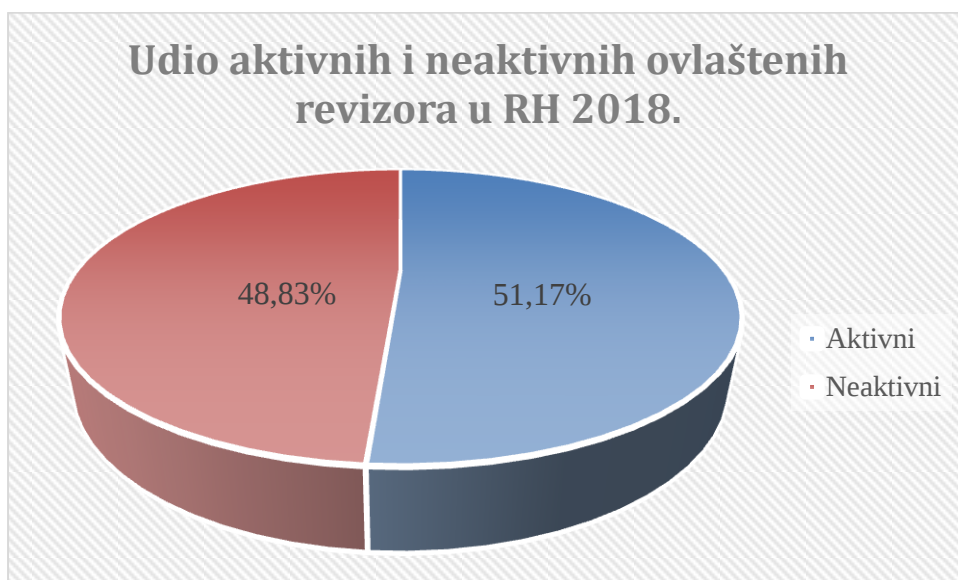
Za razliku od razvijenih zemalja Europe i ostalog svijeta, revizija je u Hrvatskoj bila poprilično nerazvijena, što se može pripisati više agrarnom nego industrijskom načinu privređivanja. Počeci organizirane revizije u Hrvatskoj javljaju se već 1935. godine, kada je u sklopu Trgovinsko – industrijske komore u Zagrebu osnovan prvi revizijski ured, kojom prigodom su se imenovali i prvi komorski revizori. Kada se govori o razvoju revizije u Republici Hrvatskoj ističu se dva mišljenja. Prema prvom, ističe se da na ovim prostorima ne postoje nikakva revizijska iskustva, a prema drugom mišljenju ističe se da se revizija počinje razvijati u okviru bivše Službe društvenog knjigovodstva (SDK) od 1972. godine, kada se na zahtjev stranih partnera uvodi vrlo specifičan oblik revizije poznat pod nazivom „ekonomsko – financijska revizija“, no oba mišljenja su pogrešna i ne odgovaraju stvarnim činjenicama. Razvoj revizije na području bivše Kraljevine Jugoslavije započinje u Zagrebu, i to oko 1930. godine. Revizijska profesija na ovim prostorima je bila na relativno visokoj razni razvoja. 1939. godine ukida se Revizijski ured u Zagrebu i na taj način uklonjena je važna pretpostavka razvoja revizije. Nakon toga nastupa 2. svjetski rat i revizijska profesija potpuno

¹⁷ Mijić, K., Jakšić, D., Vuković, B. (2015). Concentration of the Audit Market: Evidence from Serbia/Koncentracija Tržišta Revizijskih Usluga U Republici Srbiji. *Economic Themes*, 52(1), str. 118.-119., dostupno na: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/ethemes.2015.52.issue-1/ethemes-2014-0008/ethemes-2014-0008.pdf> (22.09.2018.).

odumire zbog ratnog stanja. U zemljama bivše Jugoslavije kada je uvedeno samoupravljanje, poslije 1950. godine došlo je do polaganog napuštanja revizije. Revizijska profesija se u Hrvatskoj tek razvija i njeno konstituiranje na primjeren način tek predstoji u budućnosti. Prilikom obavljanja svoje djelatnosti revizijska društva moraju se pridržavati Međunarodnih revizijskih standarda, Kodeksa profesionalne etike revizora i zakonskih propisa te drugih pravila i propisa. Usluge koje pružaju revizijska društva Republici Hrvatskoj ima obilježje oligopola u kojem dominiraju četiri velika društva, tzv. Velika četvorka a ostatak otpada na srednja i na mala lokalna revizijska društva. Najznačajnija revizijska društva koja su poznata pod imenom Velika četvorka koja su organizirana kao dionička društva u svijetu su: Deloitte, Ernst & Young, KPMG i PriceWaterhouseCoopers. To su velike multinacionalne kompanije od kojih svaka ima godišnje prihode u rasponu od 4 do 6 milijardi dolara.

Prema registru Hrvatske revizorske komore u Hrvatskoj trenutno postoji 230 revizijskih društava, 27 asistenata u reviziji i 983 ovlaštenih revizora od kojih je 20.08.2018. aktivnih bilo 51,17% dok je udio neaktivnih ovlaštenih revizora 48,83%. Sva revizijska društva su organizirana kao društva s ograničenom odgovornošću. Međutim, većina revizijskih društava su mala, zapošljavaju jednog ili dva ovlaštena revizora.

Grafikon 1. Udio aktivnih i neaktivnih ovlaštenih revizora u RH tijekom 2018 godine.

Izvor: izrada autora

2.4. Regulatorni okvir revizijske profesije

U svrhu uspješnog funkcioniranja revizijske profesije potrebno je ispuniti određene zakonske preduvjete. Države s razvijenom revizijskom profesijom morale su donijeti zakone i propise kojima bi se omogućilo funkcioniranje revizije u praksi. Nadležne institucije zadužene su za donošenje zakona kojima se određuju ključna pitanja vezana za obavljanje revizije, te utvrđivanje obveznika revizije. Zakonom o reviziji¹⁸ određuje se predmet revizije, način obavljanja, ovlaštenja neovisnog revizora, nadziranje rada revizijskih društava i slična pitanja povezana s revizijskom profesijom. Također valja napomenuti kako je za obavljanje same revizije važno poznavati i Zakon o računovodstvu¹⁹, kao i Zakon o trgovačkim društvima²⁰. Zakonom o računovodstvu propisan je način određivanja veličine poduzetnika, sadržaj godišnjih financijskih izvještaja i revizijskog izvješća. Zakonom o trgovačkim društvima određen je način podnošenja izvješća upravi i nadzornom odboru.

Odnos između obveznika revizije i revizora uređen je ugovornim odnosom, a dogovor o obavljanju revizije sastavlja se kao pismo (nalazi se u pisanom obliku), te nakon potpisivanja ima snagu ugovora – određujući prava i odgovornosti revizora i klijenta. Ugovorom je određeno da je obveza revizora izvještavanje skupštine i nadzornog odbora o vjerodostojnosti informacija, te donošenje mišljenja o financijskim izvještajima koji su predmet revizije.

U Republici Hrvatskoj revizijska profesija najvećim dijelom uređena je Zakonom o reviziji koji je donio Hrvatski sabor. Tim zakonom uređuje se revizija financijskih izvještaja, konsolidiranih financijskih izvještaja, osobe zadužene za obavljanje revizije, rad Hrvatske revizorske komore i nadzor njezinog poslovanja, Odbor za javni nadzor revizije, provođenje javnog nadzora revizije i slična pitanja. Revizija se mora obavljati neovisno, objektivno te u skladu sa Zakonom o reviziji, poštujući Međunarodne revizijske standarde koje prevodi Komora, prema pravilima struke te prema ostalim propisima, a valja napomenuti i kako su revizori u svom radu dužni poštivati Kodeks profesionalne etike revizora.

Hrvatska revizorska komora je naziv za organizaciju revizorskih društava, samostalnih, kao i ovlaštenih revizora koji obavljaju usluge revizije na području Republike Hrvatske. Osnivači Komore su revizorska društva koja su dužna imati dozvolu za rad Ministarstva financija Republike Hrvatske. Svako revizijsko društvo i samostalni revizori imaju pravo na jedan glas prilikom odlučivanja o tijelima komore. Hrvatska revizorska komora tumači

¹⁸ Narodne novine, (2018.) Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 127.

¹⁹ Narodne novine, (2017.) Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 120.

²⁰ Narodne novine, (2015.) Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 120.

Međunarodne revizorske standarde, donosi kodeks profesionalne revizorske etika, izdaje certifikate za ovlaštene revizore, vodi registar ovlaštenih revizora i obavlja velik broj drugih zadaća. Komora se financira iz članarina članova Komore najvećim dijelom, ali financira se i drugim prihodima. Tijela Komore su: skupština, upravno vijeće, predsjednik, odbor za nadzor financijskog poslovanja i stegovno vijeće. Komorom upravlja upravno vijeće od jedanaest članova, a nadzor nad njenim poslovanjem provodi Ministarstvo financija.

Prema Zakonu o reviziji²¹ usluge revizije mogu obavljati trgovačka društva osnovana prema Zakonu o trgovačkim društvima i revizori iz ostalih država koje su članice Europske unije te samostalni ovlašteni revizor koji je osnovan prema odredbama ovoga zakona.

Neke poslove revizije pod nadzorom ovlaštenog revizora mogu obavljati i osobe koje nisu ovlašteni revizori, ali moraju biti zaposlenici revizorskih društava. Ovlašteni revizor može biti samo neovisna osoba koja je od Komore dobila certifikat za ovlaštenog revizora, a za stjecanje kojeg je potrebno imati visoko stručno obrazovanje, položen ispit za ovlaštenog revizora, potvrdu o nekažnjavanju, te najmanje tri godine radnog iskustva na poslovima revizije, a od kojih najmanje dvije moraju biti uz mentorstvo ovlaštenog revizora.

Ugovor o reviziji između revizora i korisnika usluge revizije sklapa se u pisanom obliku. Revizorska društva ne smiju ugovorene poslove ustupati drugim osobama, a ugovor se može otkazati ako za to postoje valjani razlozi.

Ovlašteni revizor ne smije obavljati reviziju u nekom društvu ako je²²:

- vlasnik udjela ili dionica u tom društvu,
- sudjelovao u izradi financijskih izvještaja društva ili u vođenju poslovnih knjiga za onu godinu za koju obavlja usluge revizije,
- zaposlenik, član uprave, nadzornog odbora ili opunomoćenik toga društva,
- njegov bračni drug ili srodnik po krvi do drugog stupnja član uprave, nadzornog odbora ili prokurist u tom društvu,
- ako postoje neke druge okolnosti koje mogu u pitanje dovesti revizorsku nepristranost i objektivnost.

²¹ Narodne novine, (2018.) Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 127.

²² Romić T.(2016.): Analiza učestalosti rotacije revizorskih društava u obavljanju revizije, diplomski rad, Ekonomski fakultet u Splitu, str. 20.

Prema Zakonu o reviziji²³ samostalnim revizorima i revizorima sa samo jednim zaposlenim nije dopušteno obavljanje revizije financijskih izvještaja u onim dioničkim društvima i društvima s ograničenom odgovornošću čiji prihod iznosi više od 40.000.000 kuna, u onim trgovačkim društvima koji imaju vrijednosne papire koji kotiraju na burzi u prvoj kotaciji te banaka, investicijskih fondova, osiguravajućih društava te drugih pravnih osoba čija je djelatnost obavljanje financijskih usluga.

Trgovačka društva od javnog interesa obavezna su osnovati revizijski odbor. Revizorsko društvo dužno je izvještavati revizijski odbor o svim važnim pitanjima povezanim s revizijom. Hrvatska revizorska komora nadležna je za nadziranje kvalitete rada revizorskih društava u svrhu utvrđivanja provodi li se revizija u skladu sa Zakonom, Međunarodnim revizijskim standardima i drugim propisima i pravilima. Provjeru kvalitete rada Komora provodi jednom u šest godina kod revizorskih društava ili najmanje jednom u tri godine kod samostalnih revizora, te onih revizorskih društava koja obavljaju usluge revizije kod društava od javnog interesa.

Revizorsko društvo ili samostalni revizor predaje zahtjev za izdavanje dozvola za obavljanje usluga Komori, te uz to prilaže statut društva, mišljenje nadležne revizorske institucije kao i dokaz da onivači društva ispunjavaju sve zakonske uvjete.

Revizijska profesija u Europskoj uniji regulirana je Direktivom o zakonskim revizijama godišnjih financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja, tzv. Osmu direktivu koju je donio Europski parlament i Vijeće Europske unije. Njen cilj je postizanje usklađenosti revizijske profesije između zemalja članica Europske unije.

Prva verzija Osme direktive počela se primjenjivati od 10.04.1984. godine, a imala je za cilj određivanje pravila za obavljanje revizijske profesije i utvrđivanje osoba koje su odgovorne za obavljanje revizije. Zemlje članice Osme direktive su morale ispuniti minimalne uvjete vezane uz obrazovanje, integritet i neovisnost osoba koje pružaju usluge revizije. Direktivom su određene i sankcije za one osobe koje ne obavljaju reviziju u skladu s usvojenim odredbama.

2006. godine modificirana je osma direktiva u svrhu ostvarenja harmonizacije koja nije postignuta prvom verzijom Direktive. Direktivom se želi povećati kvaliteta te učinkovitost u obavljanju revizije i zaštititi investitore tako da im se omogući dostupnost visokokvalitetnih informacija. Cilj Europske komisije je očuvanje interesa javnosti.

²³ Narodne novine, (2018.) Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 127.

Europska komisija ima zadatak Europskom parlamentu i Vijeću Europske unije predložiti novo zakonodavstvo te kontrolirati provođenje propisa u praksi u svim članicama Europske unije.

Direktiva utvrđuje uvjete za odobravanje i registraciju osoba revizora, te neovisnost i objektivnost tih osoba. Pravila i uvjete je potrebno još uskladiti unutar Europske unije. Izuzetno je važno poboljšati neovisnost i objektivnost revizora, te zato revizori imaju dužnost voditi evidenciju svih čimbenika koji predstavljaju prijetnju njihovoj neovisnosti. Dužni su, također, razviti zaštitne mehanizme koji će ublažiti prijetnje. U svrhu omogućavanja visokokvalitetne revizije unutar zemalja članica, sve revizije bi se trebale provoditi prema Međunarodnim revizijskim standardima, a države članice trebale bi imenovati nadležna tijela kako bi se osigurao javni nadzor revizorskih društava. Države članice također moraju revizorima osigurati stalno obrazovanje u svrhu omogućivanja razvoja njihove stručnosti i sposobnosti.

Revizorska društva imaju zadatak uspostavljanja politike i pravila u svrhu sprječavanja ostalih zainteresiranih strana pri eventualnom miješanju u reviziju, jer bi se na taj način ugrozila neovisnost i objektivnost revizora. Ovlašteni revizori dužni su odrediti glavnog partnera koji mora aktivno sudjelovati u obavljanju revizije.

Države članice od revizora zahtijevaju da reviziju obavljaju prema Međunarodnim revizijskim standardima donesenim od strane Komisije. Ukoliko Komisija nije donijela revizijski standard kojim je uređeno određeno pitanje revizije, članice mogu razviti nacionalni revizijski standard. Pod pojmom Međunarodnih revizijskih standarda ubrajaju se Međunarodni revizijski standardi (ISA), Međunarodni standardi o kontroli kvalitete (ISQC 1), kao i drugi standardi kojima se uređuje zakonska revizija.

IFAC, odnosno profesionalna organizacija računovodstvenih eksperata na međunarodnoj razini donijela je set međunarodnih standarda revizije bitnih za obavljanje revizije financijskih izvještaja. IFAC, pak, nema mogućnost donošenja obvezne primjene standarda zbog toga što o tome odlučuju nacionalne institucije.

2.4.1. Načela i standardi revizije

Revizijska načela su zapravo osnovna pravila ponašanja u revizijskom postupku, koja se mijenjaju usporedno s razvojem teorije i prakse revizije. Na temelju načela stvaraju se pretpostavke koje se potom uzimaju kao postulati i služe kao podloga za izradu revizijskih standarda. Hrvatski Zakon o reviziji poziva se na Međunarodne revizorske standarde – MrevS, a problematika načela razmatra se u MrevS 200 – cilj i temeljna načela revizije financijskih izvještaja.

Hrvatska temeljna načela revizije prema Tušek²⁴ su:

- načelo zakonitosti,
- načelo profesionalne etike,
- načelo neovisnosti,
- načelo stručnosti i kompetentnosti,
- načelo odgovornosti,
- načelo dokumentiranosti pribavljanja dokaza i
- načelo korektnog izvješćivanja.

Načelo zakonitosti uvjetuje da se revizija u svom radu mora pridržavati postojećih zakonskih propisa, što je izuzetno bitno i zbog činjenice što sam revizorski postupak također propituje zakonitost poslovanja poduzeća kad je pod revizijskim nadzorom.

Načelo profesionalne etike kao normu postavlja određena pravila ponašanja koja se revizor mora pridržavati kako se ne bi neprimjerenim ponašanjem narušio dignitet struke revizora, zbog čega je razvijen i Kodeks profesionalne etike čiju primjenu nadziru strukovna udruženja revizora, u Hrvatskoj je to Hrvatska revizorska komora.

²⁴ Tušek B., Žager L., (2006.) Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, 64.

Načelo neovisnosti zahtjeva potpunu neovisnost i samostalnost revizora u obavljanju svog posla. S obzirom da menadžment poduzeća često puta želi ograničiti reviziju i usmjeriti je samo na neke aspekte poslovanja koja im odgovaraju, revizor se mora oduprijeti tim naporima i biti potpuno samostalan u planiranju i izvršavanju cijelog postupka revizije.

Načelo stručnosti i kompetentnosti nalaže da revizor mora uz posjedovanje određenog stručnog obrazovanja i znanja koja mu omogućavaju kvalitetno obavljanje poslova revizije i ispunjenje kriterija kako bi mogao pristupiti i uopće polagati ispit za ovlaštenog revizora.

Načelo odgovornosti naglašava da su revizori odgovorni za svoj rad, jer putem njihovih informacija kroz internu reviziju može se napraviti zaokret u poslovanju ukoliko je potrebno, a pogrešne informacije pak mogu dovesti do velikih promašaja u poslovanju poduzeća.

Načelo dokumentiranosti podrazumijeva da se mišljenje revizora mora temeljiti na dokazima koji su dokumentirani u radnoj dokumentaciji revizora. Radna dokumentacija je zapravo veza između knjigovodstveno – računovodstvenih evidencija i revizijskog izvješća, te bez odgovarajuće radne dokumentacije nije moguće izraziti korektno mišljenje revizora, a dokumentiranost je posebno važna u slučajevima sporova, zahtjeva za nadoknadom šteta, gdje služi kao dokaz u postupku.

Načelo korektnog izvješćivanja označava obvezu revizora da se suzdrži od davanja mišljenja ukoliko nema kvalitetne i dobre mogućnosti za to. U praksi to znači da ukoliko nema mogućnost pristupa određenoj važnoj dokumentaciji koja utječe na njegovo mišljenje, tada mora odustati od davanja mišljenja za tu stvar ili ograničiti obujam revizijskog ispitivanja, jer suprotnom dolazi u pitanje njegova odgovornost prilikom samog postupka.

2.4.2. *Kodeks profesionalne etike*

Postupak provođenja revizije zakonski je reguliran aktima, zakonom, internim aktima poduzeća kao i standardima koji propisuju način i svrhu provođenja revizije, ali prosuđivanje ovlaštene osobe nije moguće definirati jer ponajviše ovisi i momentu i namjeri. Ključan čin kod prosuđivanja i donošenja mišljenja što je i krajnji rezultat revizije povezan s etikom i namjerom revizora kojima je zadatak subjektivna procjena stanja.

Mnoge profesije definiraju pravila ponašanja i moralne kriterije unutar pravnih propisa ali nažalost često se ne mogu riješiti sva pitanja kroz kreiranje pravnih propisa te neka pitanja uvijek ostaju neriješena van zakona, te se kao takvi definiraju kroz interne pravilnike odnosno kodeksom profesionalne etike. Svaka profesionalna organizacija mora upoznati svoje članove s pravilima kakvo se ponašanje smatra profesionalno prihvatljivim, te također mora biti sposobna pokazati javnosti da nad svojim članovima želi ostvariti nadzor. Kodeks profesionalne etike bavi se uglavnom ponašanjem i postupcima pojedinačnih revizora. Standardi o kontroli kvalitete, s druge strane, bave se vlastitim nadzorom nad poslovanjem revizorskih društava. Navedeni dokumenti predstavljaju instrumente kojima Komora i druga nadzorna tijela mogu disciplinirati pojedine članove kao i revizorska društva koja ne udovoljavaju standardima profesionalnosti.

Revizori učlanjeni u Hrvatsku udrugu revizora poznaju kodeks profesionalne etike revizora kojim izražavaju svoje stavove o odgovornosti prema javnosti, prema korisnicima svojih usluga i ostalim pripadnicima revizorske profesije. Načela i pravila utvrđena kodeksom nameću im obvezu pridržavanja ponašanja vrijedna štovanja i onda kada zakonima to nije nametnuto. Etika je u uskoj vezi s revizijom i ponašanjima revizora koja se definiraju strože i uz zakonske okvire ne bi li se kvaliteta odrađenog posla kao i posao revizije doveli do visokih moralnih granica. Etički kodeks revizorskih poslova obuhvaća načela relevantna za djelatnost i provođenje revizije, te pravila ponašanja u kojima je pojašnjeno kakvo se ponašanje očekuje od revizora. Etički kodeks odnosi se na stranke i subjekte pružatelje usluga revizije, a svrha mu je promicanje etičke kulture u globalnoj djelatnosti revizije.

Kodeksima profesionalne etike definirano je ono što zakonom nije dovoljno strogo definirano ili područje koje nije definirano. Kodeksom profesionalne etike definiraju se načela i pravila profesionalne etike koja su²⁵:

- odgovornost,
- javni interes,
- poštenje,
- objektivnost,
- povjerljivost i
- kompetentnost.

Pri pružanju internog revidiranja potrebno je iskustvo, obrazovanje, znanje, vještina te kontinuirano unapređivanje u svrhu praćenja trenda noviteta i zakonskih osnova za provođenje same revizije.

U sektoru revizije pojavljuju se mnoge etičke dvojbe od pitanja povjerljivosti informacija i tajnosti te protupravne koristi u svrhu postizanja osobnih ciljeva, sve do moralnih dvojbi pri odlučivanju te procjenjivanju. Prije razmatranja važnosti same etike u revizijskoj profesiji i upoznavanja sadržaja kodeksa profesionalne etike revizora, potrebno je definirati okvir za izučavanje etike na općoj razini, što podrazumijeva odgovore na pitanja: što je etika, koja su njezina obilježja, koji su argumenti za uključivanje etike u neku profesiju, posebice revizijsku. Poznavanje etike na općoj razini čini pretpostavku za razmatranje profesionalne etike. Profesionalna etika je, najkraće rečeno, primjena općih etičkih načela i pravila pri rješavanju specifičnih problema pojedinih skupina u društvu, odnosno u definiranju pravila ponašanja određene profesije.

Revizori, profesionalni računovođe, menadžeri i drugi poslovni ljudi susreću se s mnogo etičkih problema, npr. poslovanje s klijentom koji prijeti nalaženjem drugog revizora ako ne dobije povoljno mišljenje, za revizora predstavlja dvojbu – izraziti ili ne takvo neutemeljeno mišljenje.

²⁵ http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Kodeks-etike/16%20IESBA%20Handb-2015-ver3_final%2024117.pdf (10.08.2018.)

Rješavanje etičkih dilema može se riješiti na osnovi modela koji se sastoji od nekoliko koraka:

1. prikupiti relevantne činjenice,
2. identificirati etički problem iz činjenica,
3. odrediti na koga će i kako odluka utjecati,
4. identificirati raspoložive alternative,
5. identificirati posljedice svake alternative i
6. odlučiti o akciji.

Spomenuti model ne osigurava gotova rješenja već je to samo pokušaj definiranja smjernica kojima bi se pojedinac mogao rukovoditi pri rješavanju etičkih problema. Očekivanja uz etiku i profesionalnost eksterne revizije s vremenom podiže se na više razine, s većim zahtjevima i transparentnijim izvješćima. Kako su očekivanja rasla tako se navodilo tržište regulacije na razmatranje etičkih standarda računovodstvene profesije te kontroliranje pravila neovisnosti eksternih revizora kako bi se povjerenje javnosti povećalo. Kako bi se sačuvao visoki stupanj profesionalnosti i uspješnosti eksterni se revizori moraju pridržavati najviših standarda.

3. REGULATORNI OKVIR REVIZIJSKE PROFESIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Obveznici zakonske revizije

Prijašnjih godina kriterije za određivanje obveznika revizije uređivala su dva odvojena zakona: Zakon o računovodstvu i Zakon o reviziji, no navedeni zakoni nisu bili međusobno usklađeni po pitanju kriterija koji određuju obveznike revizije tako da su se pojavljivale nedoumice tko točno spada pod obveznike revizije. Od 2016. godine obveza revizije financijskih izvješća propisana je samo jednim zakonom, i to Zakonom o računovodstvu.

U obveznike revizije spadaju²⁶:

- godišnji odvojeni i konsolidirani financijski izvještaji subjekata od javnog interesa te velikih i srednjih poduzetnika koji nisu subjekti od javnog interesa,
- poduzetnici koji su matična društva velikih i srednjih grupa ako nisu obveznici revizije sukladno prvoj točki,
- ako nisu obveznici revizije sukladno prve dvije točke, obvezi revizije podliježu i odvojeni i konsolidirani godišnji financijski izvještaji dioničkih društava te komanditnih društava i društava s ograničenom odgovornošću čiji odvojeni, odnosno konsolidirani podaci u godini koja prethodi reviziji prelaze pokazatelje u dva od sljedeća tri uvjeta: ukupna aktiva 15.000.000,00 kn, prihod 30.000.000,00 kn, prosječan broj radnika tijekom godine 25,
- ako nisu obveznici revizije sukladno prve tri točke, obvezi revizije godišnjih financijskih izvještaja podliježu godišnji odvojeni i konsolidirani financijski izvještaji poduzetnika koji su podnijeli zahtjev za uvrštavanjem svojih vrijednosnica na burzu te
- godišnji financijski izvještaji poduzetnika koji su sudjelovali u poslovnim spajanjima, odnosno podjelama kao preuzimatelji ili novoosnovana društva, ako obvezi revizije ne podliježu prema prethodnim točkama.

²⁶Narodne novine, (2017.) Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj. 120.

3.2. Pružatelji usluga zakonske revizije

Mićović²⁷ u svom radu nalaže da revizorske usluge pružaju ovlašteni revizori kao samostalni revizori ili zaposlenici revizorskog društva, a da pritom revizorsko društvo mora imati zaposlenog najmanje jednog ovlaštenog revizora. Ovlašteni revizor ne može zaključiti ugovor o radu niti smije za svoj ili tuđi račun na bilo koji način obavljati revizorske usluge s drugim revizorskim društvom.

Revizori su pripadnici djelatnosti u kojoj prevladava intelektualni karakter činidbe koju duguju, njihove su obveze strogo osobnog karaktera, a u svom su radu autonomni i neovisni. Od revizora se očekuje profesionalna skeptičnost koju Zakon definira kao “pristup koji podrazumijeva pronicljivost, spremnost na prepoznavanje stanja koje može upućivati na moguće pogrešno prikazivanje zbog pogreške ili prijevare te pažljivu procjenu dokaza prikupljenih tijekom revizije”. Revizorske usluge moraju se obavljati neovisno, samostalno i objektivno u skladu sa Zakonom o reviziji, Međunarodnim revizijskim standardima te drugim propisima i pravilima.

Kao nadležno tijelo u Republici Hrvatskoj odgovorno za uređenje i/ili nadzor i javni nadzor ovlaštenih revizora, samostalnih revizora i revizorskih društava imenovano je Ministarstvo financija. Zakon o računovodstvu detaljno regulira pretpostavke i postupak za izdavanje odobrenja za rad ovlaštenom revizoru i revizorskom društvu, odobrenja za rad ovlaštenom revizoru i registraciju revizorskog društva iz druge države članice te odobrenja za rad ovlaštenom revizoru iz treće zemlje i registraciju revizora u trećoj zemlji i subjekta za obavljanje revizije u trećoj zemlji. O svim se navedenim subjektima kojima je Ministarstvo financija izdalo odobrenje za rad ili odobrilo registraciju vode odgovarajući, javno dostupni registri.

²⁷ Mićović M. (2018.): Odgovornost za štetu prouzročenu trećim osobama obavljanjem zakonske revizije, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, str. 166.

3.3. Specifičnosti revizije subjekta od javnog interesa

Definicija subjekata od javnog interesa prema Brozoviću²⁸ uključuje sljedeće skupine subjekata:

- subjekte koje regulira zakonodavstvo države članice i čijim se prenosivim vrijednosnicama trguje na reguliranom tržištu bilo koje države članice,
- kreditne ustanove,
- osiguravajuća društva i
- subjekte koje su države članice odredile kao subjekte od javnog interesa.

Za subjekte od javnog interesa postoji veliki broj interesno - utjecajnih skupina, a sami subjekti se bave djelatnostima koje čine temelj financijskog sustava. Korisnicima financijskih izvještaja takvih subjekata je, prema tome, potrebno pružiti zaštitu tako da se poduzmu dodatni naponi kako bi njihovi financijski izvještaji bili objektivni.

Prema Brozović²⁹, zahtjevi postavljeni revizorskim društvima koja obavljaju zakonsku reviziju subjekata od javnog interesa mnogo su detaljniji od zahtjeva za ostale obveznike revizije. Obvezno izvještavanje revizorskih društava koja provode zakonsku reviziju subjekata od javnog interesa jest također puno detaljnije u odnosu na ostale obveznike revizije i uključuje dodatne zahtjeve u vezi sadržaja revizorovog izvješća, dodano izvješće za revizorski odbor, izvješćivanje nadzornicima subjekata od javnog interesa, izvješće o transparentnosti i pružanje određenih informacija nadležnim tijelima.

Od svih navedenih izvještaja revizorsko izvješće namijenjeno je najširoj skupini korisnika revizije. Uz osnovne elemente izvješća, dodatno je potrebno objaviti:

- informacije o imenovanju revizora,
- informacije koje podupiru revizorovo mišljenje,
- objašnjenje do koje mjere se zakonska revizija smatra sposobnom otkriti nepravilnosti,

²⁸ Brozović M., Novak A., Mališ S. (2017.): Subjekti od javnog interesa u odabranim zemljama – definiranje i posebni zahtjevi zakonske revizije, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb, str. 266.

²⁹ Ibid, str. 267.

- informacije o nerevizorskim uslugama.

Neovisnost revizora dodatno se nastoji ojačati ograničavanjem pružanja nerevizorskih usluga. Prema tome, revizorsko društvo i svi članovi mreže kojoj isto pripada ne smiju pružati zabranjene nerevizorske usluge subjektu koji je predmet revizije, njegovom matičnom društvu ili društvima pod njegovom kontrolom. Neke od zabranjenih nerevizorskih usluga uključuju porezne usluge, usluge upravljanja i donošenja odluka, knjigovodstvene usluge, usluge obračuna plaća, pravne usluge itd. Prema nerevizorskim uslugama koje nisu uključene u popis zabranjenih usluga je uvedeno ograničenje za visinu prihoda ostvarenih pružanjem istih.

Imenovanje revizora subjekata od javnog interesa nastojalo se učiniti otvorenijim tako da se aktivno uključi revizorski odbor, te da se definira sami postupak izbora revizora. Revizorski odbor ima odgovornost podnošenja preporuke nadzornom tijelu subjekta koji je predmet revizije, pri čemu se preporuka u slučaju prvog angažmana ili prilikom rotacije revizora mora temeljiti na javnom natječaju, a pritom je zabranjeno da se izbor ograničava, bilo na određene kategorije ili na popise ovlaštenih revizora / revizorskih društava.

3.3.1. *Izvjешće o transparentnosti*

U Republici Hrvatskoj revizorska društva i samostalni revizori koji obavljaju reviziju društava od javnog interesa dužni su u roku od tri mjeseca od isteka poslovne godine objaviti na svojim internetskim stranicama ili internetskim stranicama HRK. Izvjешće o transparentnosti potpisuje samostalni revizor ili osoba ovlaštena za zastupanje revizorskog društva, te ono sadrži:

- opis pravnog ustrojstvenog oblika i strukture vlasništva revizorskog društva i samostalnog revizora,
- opis mreže te njezinoga pravnog i strukturnog uređenja, ako revizorsko društvo pripada mreži,
- opis upravljačke strukture revizorskog društva i samostalnog revizora,
- opis unutarnjeg sustava kontrole kvalitete revizorskog društva ili samostalnog revizora te izjavu upravnog ili poslovnog tijela o djelotvornosti njegova rada,

- naznaku kada je izvršena posljednja provjera kvalitete rada iz čl. 43. Zakona o reviziji,
- popis društava od javnog interesa za koja su tijekom prethodne poslovne godine provedene revizije prema čl. 2. Zakona o reviziji,
- izjavu koja se odnosi na neovisnost rada revizorskog društva i samostalnog revizora kojom se potvrđuje da je obavljen unutarnji pregled poštivanja zahtjeva o neovisnosti,
- izjavu o politici revizorskog društva i samostalnog revizora, vezanu uz stalno usavršavanje ovlaštenih revizora,
- sveukupne informacije i podatke koji pokazuju značaj revizorskog društva i samostalnog revizora, poput ukupnog prometa, razdijeljenog u naknade iz zakonom propisane revizije godišnjih i konsolidiranih financijskih izvještaja i naknade zaračunate za druge usluge davanja jamstva, poreznog savjetovanja i druge usluge koje nisu povezane s revizijom te
- podatke o osnovici za primanja ovlaštenih revizora koji potpisuju revizorska izvješća o obavljenim revizijama društava od javnog interesa.

Smatra se da transparentno izvješćivanje može poticati disciplinu unutar revizorske tvrtke, potičući ih da se usredotoče na kvalitetu revizije, što također koristi investitorima i drugim dioničarima. Regulatori i standardizatori tvrde kako veća transparentnost internog upravljanja revizorskim tvrtkama smanjuje asimetriju informacija između revizorskih tvrtki i sudionika na tržištu, što znači održavanje visokokvalitetnih usluga revizije, te stabilnost tržišta kapitala.

Osiguranje kvalitete najvažniji je alat revizije, a svrha osiguranja kvalitete jest uvjeriti javnost da revizori ili revizorske tvrtke rade na razini na kojoj su uspostavljeni standardi revizije i etička pravila.

Značajnu ulogu u postizanju veće razine kvalitete revizije ima transparentnost revizorskih tvrtki. Prozirnost informacija podrazumijeva stvaranje okruženja u kojem je sama informacija dostupna i razumljiva svim sudionicima na tržištu.

Izvešće o transparentnosti javno je izvješće, a objavljuje ga revizorska tvrtka koja pruža informacije o organizacijskoj tvrtki. Svrha mu je poticanje više razine povjerenja u procesu revizije, pomažući dioničarima da shvate kako revizorska tvrtka podržava izvođenje kvalitetne revizije. Također, valja napomenuti kako Međunarodni Odbor za standarde revizije i osiguranja (IAASB) prepoznaje važnu ulogu izvještavanja o transparentnosti u poboljšanju kvalitete revizije.

3.3.2. *Revizijski odbor*

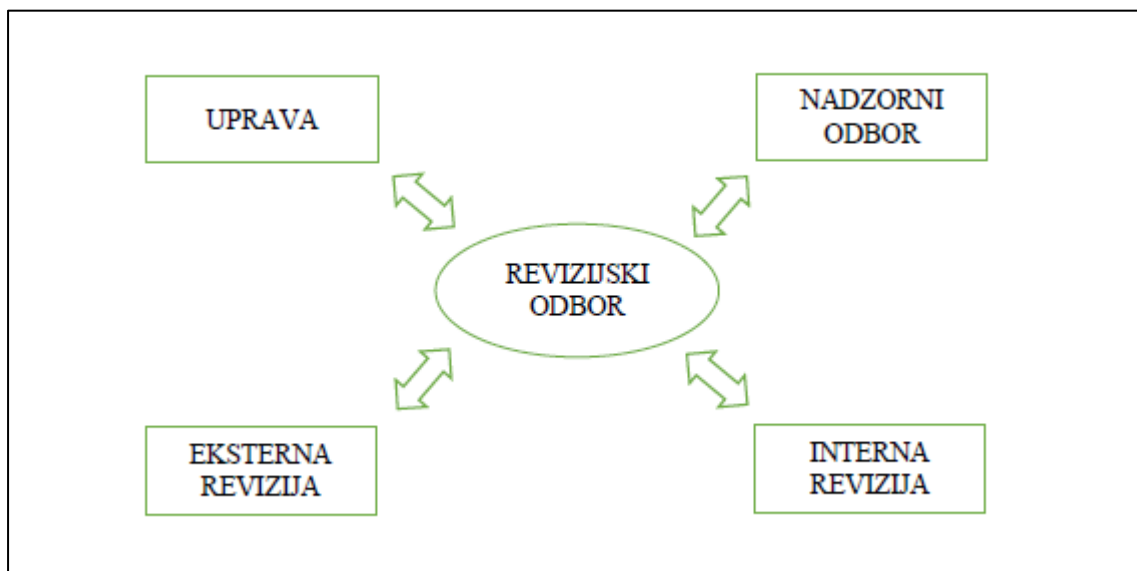
Tušek³⁰ definira revizijski odbor kao pododbor odbora direktora kojeg čine neovisni, vanjski direktori. Revizijski odbor je odgovoran za nadziranje procesa izvještavanja vanjskih korisnika, naročito godišnjih financijskih izvještaja, za nadziranje rizika i kontrolnih postupaka i procedura te funkcija eksterne i interne revizije. Revizijski odbor djeluje kao neovisna provjera menadžmenta i kao zastupnik za vanjske korisnike u osiguranju da financijski izvještaji točno prezentiraju ekonomske aktivnosti poduzeća.

Revizijski odbor osigurava kvalitetu i točnost financijskih izvještaja, te mora imati minimalno tri neovisna člana odbora direktora, a barem jedan od njih treba imati računovodstveno i financijsko znanje. U današnjim uvjetima globalizacije tržišta odnosno povećanih računovodstvenih i regulatornih zahtjeva te naglašene odgovornosti menadžmenta za istinito objavljivanje informacija, uloga revizijskog odbora postaje sve značajnija. Praksa osnivanja revizijskog odbora se u različitim zemljama bitno razlikuje, jer u nekim zemljama postoji zakonska obveza osnivanja revizijskog odbora, dok se u drugim revizijski odbor dobrovoljno osniva i djeluje. U Republici Hrvatskoj osnivanje i nadležnosti revizijskog odbora regulirani su Zakonom o reviziji. Ukoliko je revizijski odbor dovoljno dobro strukturiran i kada su mu jasno dane ovlasti, može biti od velike pomoći menadžmentu, dioničarima te internim i eksternim revizorima.

³⁰ Tušek B. (2007.): Revizijski odbor u sustavu korporativnog upravljanja, Sveučilište u Zagrebu, str. 4.

Sukladno Tušku³¹, među ključne čimbenike kvalitete rada revizijskog odbora pripada imenovanje kvalificiranih članova. U pravilniku navedenog odbora moraju biti navedene minimalne kvalifikacije članova, a od svih članova odbora najčešće se očekuje financijska pismenost odnosno da mogu pročitati i razumjeti financijske izvještaje poduzeća. Također se navodi da je za rad revizijskog odbora dobro da barem jedan član ima računovodstvena ili revizijska znanja, drugim riječima, da može postaviti pitanja o financijskim rizicima, internim kontrolama, reviziji te sličnim temama. Navedena znanja procjenjuju se na temelju radnog iskustva člana, stečenih certifikata i slično.

Slika 2. Sastav revizorskog odbora

Izvor: Filipović, I. (2009): Revizija, Sinergija, Zagreb, str. 161.

U Zakonu o reviziji u Republici Hrvatskoj navedeni su osnovni zadaci revizijskog odbora. Neki od osnovnih zadataka revizijskog odbora prema navedenom Zakonu su:

- praćenje procesa financijskog izvješćivanja,
- praćenje unutarnje revizije te
- praćenje jesu li samostalni revizori neovisni i dr.

³¹ Ibid. str. 9.

Zakon o reviziji dopunjen je 2012.godine te ističe da je revizijski odbor zadužen za sljedeće aktivnosti:

- praćenje postupka financijskog izvješćivanja,
- praćenje učinkovitosti sustava unutarnje kontrole,
- praćenje učinkovitosti unutarnje revizije,
- praćenje učinkovitosti sustava upravljanja rizikom,
- nadzor nad provođenjem revizije godišnjih financijskih izvješća,
- praćenje neovisnosti samostalnih revizora ili pak revizijskog društva koje provodi reviziju,
- davanje preporuka o izboru samostalnog revizora ili revizijskog društva i
- raspravljanje o planovima te godišnjem izvještaju unutarnje revizije, ostala aktivnosti vezane uz relevantna pitanja koja se odnose na ovo područje revizije (Zakon o reviziji).

Tušek³² sistematizira uloge revizijskih odbora na sljedeći način:

- revizijski odbor treba razmatrati financijske aktivnosti korporacije (posebno troškove),
- revizijski odbor treba istraživati proces revizija financijskih izvještaja te proces interne revizije, navedeni odbor treba također i razmotriti godišnje izvješće i revizorovo izvješće o financijskim izvještajima te adekvatnost sustava internih kontrola,
- revizijski odbor treba biti uključen u sastanke eksternog i internog revizora.

Prilikom osnivanja revizijskog odbora nije potrebno definirati posebne rokove, nego za osnivanje istoga treba primjenjivati Zakon o reviziji, u kojem su predviđene i novčane kazne onim obveznicima koji nisu osnovali revizijski odbor, što uključuje i novčanu kaznu za taj

³² Tušek B. (2007.): Revizijski odbor u sustavu korporativnog upravljanja, Pregledni članak, Ekonomski fakultet Zagreb.

prekršaj koji se odnosi na odgovornu osobu. Također, područje računovodstva ili revizije treba poznavati barem jedan član revizijskog odbora.

3.3.3. *Rotacija revizorskog društva*

Povećanje neovisnosti revizora glavni je argument za uvođenje obvezne rotacije revizora. Obvezna rotacija revizora može pozitivno utjecati na revizorsku neovisnost, ali i djelovati kao katalizator uvodeći dinamičnost na revizijskom tržištu. Pritom možemo razlikovati unutarnju i vanjsku rotaciju, odnosno unutarnju i vanjsku zamjenu revizora. Unutarnja rotacija podrazumijeva rotaciju revizora koji obavlja reviziju financijskih izvještaja poduzeća unutar revizorskog društva, dok vanjska rotacija podrazumijeva rotaciju revizorskog društva. Romić smatra kako dugi radni staž revizora dovodi do poznavanja između revizora i klijenta, što itekako utječe na samu kvalitetu revizije. U slučaju gdje dugi niz godina isti revizor obavlja reviziju društva, to često dovodi do nedovoljnog broja revizijskih postupaka, kao i pretjeranog oslanjanja na rezultate prethodnih godina. Revizori će biti prisiljeni postati skeptični u svome radu ako se smanji maksimalno razdoblje u kojem revizore obavlja reviziju poduzeća.

Prema Ewelt-Krauer et al.³³ taj argument je dokazan u brojnim istraživanjima koja su pokazala samostalnije ponašanje revizora u angažmanima u kojima postoji rotacija. Valja napomenuti kako veliki broj istraživanja dokazuje da rotacija revizora pozitivno utječe na neovisnost, osobito kada na revizijskom tržištu postoji visoka koncentracija. Neka istraživanja proučavaju odnose između klijenta i revizora tijekom godina, a neka istraživanja proučavaju i kvalitetu revizije, ali ne i neovisnost revizora. Takvim istraživanjima u velikom broju slučajeva utvrđeno je da postoji pozitivna veza ili da ne postoji veza između stalnog radnog mjesta revizora i kvalitete revizije, te da je kvaliteta obavljene revizije niža u periodu ranijih godina revizijskog angažmana.

Unutarnja i vanjska rotacija predstavljaju način unapređenja kvalitete revizije, jer se sprječava razvijanje odnosa između revizora i uprave poduzeća čiji su izvještaji predmet revizije. Rotacija je naročito bitna velikim korporacijama s menadžerima na čelnim upravljačkim pozicijama. Dioničari koji imaju udjele u malim i srednjim poduzećima u mogućnosti su vršenja većeg utjecaja na menadžere nego privatni dioničari u javnim poduzećima. Navedeni problem pokušala je riješiti i Europska komisija uvođenjem revizijskih

³³ Ewelt-Knauder, C., Gold, A., Pott, C. (2012): What do we know about mandatory audit firm rotation; Institute of Chartered Accountants in Scotland (ICAS), Edinburgh, str. 6.-7.

standarda. Prema Velte et al.³⁴ Burton i Roberts su 1967. godine predstavili osnovni model ekonomskog utjecaja rotacije revizora. Obzirom na pomoćnu ulogu revizora u dioničkom društvu, smatralo se kako bi dugoročni ugovor revizora s upravom bio rješenje, ali na taj način je ugrožena neovisnost revizora, jer se razvijaju dublji odnosi revizora s upravom društva. Razlike između revizora i uprave nisu rizične ukoliko će se promjena revizora dogoditi u bliskoj budućnosti, što se navodi kao još jedna prednost rotacije revizora. Pretpostavlja se da će, ukoliko postoji rotacija, revizor biti stroži i precizniji zbog saznanja da će se i kasnije revizori oslanjati na rezultate prethodnih godina.

Prema svemu navedenom možemo zaključiti da su neki od razloga za uvođenje obvezne rotacije:

- smanjuje se mogućnost razvoja prijateljskih odnosa između revizora i klijentovih zaposlenika,
- smanjuje se mogućnost da revizor podlegne pritisku menadžmenta za korištenje upitnih računovodstvenih politika i postupaka,
- pojačava percepciju javnosti o neovisnosti revizora,
- povećava kvalitetu revizije uvodeći svježiji pogled na postupke izvještavanja.

Argumenti protiv uvođenja obvezne rotacije su:

1) Prvi argument protiv obvezne rotacije su relativno kratki angažmani koji mogu sprječiti razvoj učinkovitog odnosa između revizora i menadžmenta poduzeća, jer revizori u kraćim razdobljima mogu biti popustljiviji prema menadžmentu jer moraju nadoknaditi troškove osnivanja.

2) Revizorski rizik od odgovornosti je značajno viši u prvoj ili drugoj reviziji u odnosu na revizije u sljedećim razdobljima. S obzirom da je uobičajno da prva i druga revizija budu lošije kvalitete nakon obvezne rotacije revizora mogu se očekivati negativne reakcije tržišta kapitala. Za korporacije koje žele ponuditi visoku kvalitetu na tržištu kapitala obvezna rotacija

³⁴ Velte, P., Stiglbauer, M. (2012): Impact of auditor and audit firm rotation on accounting and audit quality. A critical analysis of the EC regulation draft; Journal of Governance and Regulation, 1, str. 2.

u kratkim razdobljima može biti nepovoljna, ali ni obvezna rotacija revizora u dugim vremenskim intervalima ne može spriječiti rizik kada menadžment ima skrivene namjere.³⁵

3) Treći nedostatak obvezne rotacije je postojanje dodatnih troškova kao npr. troškovi povezani s upoznavanjem revizora s poslovnim modelom i organizacijskom strukturom poduzeća. Promjena revizora stvara veću vrijednost troškova revizije i naknada za reviziju koji dovode do dodatnih troškova početne revizije i transakcijskih troškova za klijenta. Dugoročno revizijsko raspoređivanje i praćenja pritužbi ili revizorski prijedlozi iz prethodnih razdoblja moraju patiti pod rotacijom.

4) Idući nedostatak obvezne rotacije revizora povezan je s postojanjem visokog stupnja koncentracije na revizijskom tržištu, jer Velika četvorka kontrolira veliki dio revizijskog tržišta tako što provodi reviziju društava od javnog interesa i ima najviše iskustva u provođenju revizije tvrtki koje su orijentirane na tržište kapitala. Razvoj oligopola na globalnom tržištu stvara barijere za ulazak malih i srednjih revizorskih poduzeća. Problem koncentracije tržišta ne može se riješiti obveznom rotacijom revizora (interna rotacija), ali ni obveznom rotacijom revizijskih društava jer se rotacija odvija između društava koji su dio Velike četvorke. Utjecaj rotacije revizijskog društva u odnosu na utjecaj rotacije revizora je ipak jači.³⁶

3.4. Uloga Hrvatske revizorske komore

Hrvatska revizorska komora je stručna organizacija revizorskih društava, samostalnih revizora i ovlaštenih revizora koji posluju na teritoriju Republike Hrvatske, čija je nadležnosti i zadaća da:

- prevodi, objavljuje i daje tumačenja Međunarodnih revizijskih standarda,
- donosi kodeks profesionalne etike revizora,
- donosi tarifu revizorskih usluga,
- predlaže program revizorskih ispita, program poznavanja zakonodavstva Republike Hrvatske, provodi stručno obrazovanje i organizira ispite za stjecanje zvanja ovlaštenog revizora,

³⁵ Velte, P., Stiglbauer, M. (2012): op.cit. u bilj.31., str. 41.

³⁶ Velte, P., Stiglbauer, M. (2012): op.cit u bilj. 31., str. 8.

- izdaje certifikat ovlaštenog revizora,
- propisuje uvjete i provodi nostrifikaciju stranih isprava – certifikata ovlaštenih revizora,
- daje prethodnu dozvolu za upis osnivanja revizorskih društava u sudski registar i upis promjena u vezi s tim društvima u sudski registar,
- izdaje i oduzima dozvole za rad samostalnim revizorima i revizorskim društvima,
- određuje stopu doprinosa, iznos članarine i druge prihode,
- brine se o ugledu revizijske profesije,
- izrađuje minimalnu metodologiju obavljanja provjere kvalitete rada revizorskih društava, samostalnih revizora i ovlaštenih revizora,
- mjere da se utvrđene nepravilnosti uklone i sankcioniraju, o čemu svakih šest mjeseci obavještava Ministarstvo financija,
- organizira stručna savjetovanja s ciljem stručnog usavršavanja ovlaštenih revizora i donosi program obrazovanja,
- utvrđuje jedinstvena stajališta i objavljuje prijevode tumačenja u vezi s primjenom propisa o reviziji, uz stalno praćenje stručnog razvoja revizorske struke,
- daje stručna mišljenja i obrazloženja članovima Komore i trećim osobama na njihov zahtjev,
- prati provedbu propisa, predlaže izmjenu propisa i sudjeluje u postupku donošenja ili izmjena propisa,
- obavlja i druge zadaće određene Zakonom o reviziji, odnosno statutom Komore.

Komora organizira i provodi stručno osposobljavanje i revizorski ispit radi stjecanja zvanja ovlaštenog revizora barem jednom godišnje, a provodi ga prema programu Komore uz suglasnost Odbora za javni nadzor revizije. Program se provodi u okviru trogodišnjeg obrazovanja, a organizacija i provedba programa i revizorskog ispita uređuje se posebnim pravilnikom.

Prema programu Komore provodi se stalno i obvezno stručno usavršavanje ovlaštenih revizora u trajanju od 120 sati u tri godine. U tom istom trogodišnjem periodu ovlašteni revizor ima obvezu da za svaku godinu ostvari najmanje 30 sati stalnog stručnog osposobljavanja.

Kod organiziranog stručnog usavršavanja priznaje se do 8 sati po danu za prisustvovanje konferencijama, simpozijima, savjetovanjima, okruglim stolovima, seminarima i radionicama u organizaciji Komore te drugih stručnih i strukovnih organizacija.

Kod samostalnog stručnog usavršavanja priznaje se po 8 sati za održano predavanje kao i za objavljeni rad/referat na konferencijama, simpozijima i kongresima po događaju/radu/referatu, dok za održano predavanje na savjetovanjima, seminarima i radionicama se priznaje 6 sati po predavanju kao i za objavljeni samostalni rad/referat/članak na savjetovanjima, seminarima, radionicama i u stručnim časopisima. Ako ovlašteni revizor iz zdravstvenih razloga, porodiljnog dopusta, upućivanja na rad u inozemstvo i slično, u toku jedne godine ne ostvari 30 sati stalnog stručnog usavršavanja, obavezan je u razdoblju od daljnje tri uzastopne godine ostvariti 120 sati stalnog stručnog usavršavanja od čega barem 20 sati mora biti ostvareno kroz organizirano stalno stručno usavršavanje.

Prema Pravilniku HRK-a, Komora provodi nadzor i provjeru kvalitete rada revizorskih društava, samostalnih revizora i zajedničkih revizorskih ureda i ovlaštenih revizora, pri tome provjerava i procjenjuje³⁷:

- sukladnost obavljanja revizije u odnosu na Zakon o reviziji, Međunarodne revizijske standarde i druga pravila revizorske struke,
- ispunjavanje zahtjeva neovisnosti u odnosu na korisnika tj. klijenta revizijske usluge,
- kvantitetu i kvalitetu angažiranih ljudskih potencijala i ostalih sredstava za obavljanje revizije (sastav revizorskog tima i radni sati),
- zaračunate revizorske naknade,
- primjerenost politika i procedura unutarnjeg sustava praćenja i kontrole kvalitete rada,

³⁷ Hrvatska revizorska komora (2011): Pravilnik o nadzoru i provjeri kvalitete rada revizorskih društava, samostalnih revizora, zajedničkih revizorskih ureda i ovlaštenih revizora, dostupno na: http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Propisi/5_Pravilnik-o-nadzoru-NN-62-2011.pdf (16.08.2018).

- ispunjavanje uvjeta za izdavanje dozvola za obavljanje usluga revizije, odnosno uvjete za dobivanje certifikata za zvanje ovlaštenog revizora,
- ispunjavanje uvjeta za upis u odgovarajuće registre Komore,
- sadržaj i objavu izvješća o transparentnosti,
- izvještaje, druge obavijesti i podatke koje su prema odredbama Zakona o reviziji i drugih propisa dužni podnositi Komori.

3.5. Nadzor nad revizorskim društvima i ovlaštenim revizorima

Javni nadzor ovlaštenih revizora i revizorskih društava obuhvaća izdavanje ovlaštenja i registraciju ovlaštenih revizora i revizorskih društava, donošenje standarda u pogledu profesionalne etike i unutarnje kontrole kvalitete revizorskih društava, stalno stručno usavršavanje i sustave osiguranja kvalitete, istražne radnje te sankcije za ovlaštene revizore i revizorska društva. Nadzor nad radom ovlaštenih revizora u Republici Hrvatskoj provodi Stručna služba za nadzor i provjeru kvalitete pri radu Hrvatske revizorske komore.

Početak provjere kvalitete rada ovlaštenih revizora i revizorskih društava od strane Komore počeo je 2010. godine i cilj je zapravo bio sumirati i analizirati cjelokupno revizorsko tržište u Republici Hrvatskoj. Provedeni nadzor je također imao edukativno i savjetodavno značenje jer je nedostajala praksa kontinuirane provjere kvalitete rada kao i potrebno stručno osposobljavanje za potrebe provjere rada.

Odbor za javni nadzor revizije neovisno je i samostalno tijelo javnog nadzora nad Komorom, revizorskim društvima, samostalnim revizorima i ovlaštenim revizorima te ima ovlasti nadzora nad sljedećim aktivnostima³⁸:

- izdavanje i oduzimanje dozvola i certifikata te registracije ovlaštenih revizora i revizorskih društava i samostalnih revizora,
- usvajanja i primjene Međunarodnih revizijskih standarda,
- usvajanja i primjene standarda o pitanjima profesionalne etike,

³⁸ http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Propisi/1_Zakon-o-reviziji-procisceni-tekst.pdf (20.08.2018.)

- interne kontrole kvalitete revizorskih društava i samostalnih revizora,
- stalnog obrazovanja putem programa Komore,
- organizacije ispita i izdavanja certifikata za stjecanje zvanja ovlaštenog revizora,
- nostrifikacije stranih isprava – certifikata ovlaštenih revizora,
- osiguranja sustava provjere kvalitete rada,
- metodologije koju donosi Komora za obavljanje provjere kvalitete rada revizorskih društava, samostalnih revizora i ovlaštenih revizora,
- provjere kvalitete rada revizorskih društava, samostalnih revizora i ovlaštenih revizora koje provodi Komora,
- zaračunatih revizorskih naknada,
- stegovnih postupaka i drugih mjera, odnosno istražnih i disciplinskih postupaka koji se provode s ciljem otklanjanja i sankcioniranja nepravilnosti, te
- prijevoda tumačenja, stručnih mišljenja i obrazloženja koja izdaje Komora u vezi s primjenom propisa o reviziji.

Rimac³⁹ u svom radu ističe iduće zadatke Odbora za javni nadzor revizije:

- ima ovlast za suradnju s nadzornim tijelima država članica i s nadzornim tijelima trećih zemalja,
- prati provedbu propisa, predlaže izmjenu i dopunu propisa i sudjeluje u postupku izrade nacrt propisa putem svojih članova,
- po službenoj dužnosti ili na prijedlog zainteresirane strane po pravu nadzora poništava, ukida ili mijenja akte Komore,
- provodi inspekcijski nadzor revizorskih društava, samostalnih revizora i ovlaštenih revizora putem Komore, ovlaštenih vještaka ili nadležnih državnih tijela.

³⁹ Rimac I. (2015.): Nadzor i kvaliteta rada revizorskih društava, diplomski rad, Ekonomski fakultet u Splitu, str. 26.

4. ANALIZA IZVJEŠĆA O TRANSPARENTNOSTI

4.1. Pregled prethodnih istraživanja

Obveza revizorskih društava da objave izvješće o transparentnosti postoji od 2008. godine pa se može pretpostaviti kako je trebalo proći neko vrijeme kako bi se ova zakonska odredba u što većoj mjeri poštivala. Osim toga, nadzor nad revizijskom profesijom je postao sve učinkovitiji, jer Hrvatska revizorska komora sada aktivno vrši nadzor i kvalitetu rada revizorskih društava, a posljedično nad društvima s nalazima o utvrđenim nezakonitostima i nepravilnostima provode se stegovni postupci te ostale mjere usmjerene povećanju transparentnosti. Kako bi se utvrdio trend objavljivanja izvješća o transparentnosti, prikupljeni podaci o broju objavljenih izvještaja su prikazano u tablici 1., koja pokazuje objavu izvješća o transparentnosti tijekom 2012., 2013. i 2014. godine u istraživanju koje je provela Marić⁴⁰.

Tablica 1: Objava izvješća o transparentnosti tijekom godina (2012-2014.)

GODINA	MJERA TRANSPARENTNOSTI	REVIZORSKA DRUŠTVA KOJA SU OBJAVILA IT	REVIZORSKA DRUŠTVA KOJA NISU OBJAVILA IT	UKUPNO
2012.	BROJ	38	10	48
	POSTOTAK	79,17%	20,83%	100%
2013.	BROJ	37	9	46
	POSTOTAK	80,43%	19,57%	100%
2014.	BROJ	39	7	46
	POSTOTAK	84,78%	15,22%	100%
2012. - 2014.	BROJ	114	26	140
	POSTOTAK	81,43%	18,57%	100%

Izvor: Marić I. (2016.): Analiza transparentnosti revizorskih društava u Republici Hrvatskoj, diplomski rad, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, str. 52.

Tijekom istraživanja utvrđeno je da još uvijek sva revizijska društva, koja su obavezna objaviti izvješće o transparentnosti ne poštuju zakon i ne objavljuju izvješće, ali za razliku od

⁴⁰ Marić I. (2016.): Analiza transparentnosti revizorskih društava u republici Hrvatskoj, diplomski rad, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, str. 52.

prijašnjih godina, broj društava koja nisu objavila izvješće o transparentnosti je sve manji. Prema podacima iz tablice, može se zaključiti kako se transparentnost povećava tijekom vremena. Za 2012. godinu 20,83% revizorskih društava nije objavilo izvješće o transparentnosti, za 2013. godinu Zakon nije poštivalo 19,57% revizorskih društava, dok je najbolje stanje za 2014. kada izvješće o transparentnosti nije objavilo 15,22% društava. Također, istraživanje koje je provela Marić, pokazalo je kako postoji pozitivna veza između stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva mjereno brojem zaposlenih i visinom ostvarenih prihoda

Slična istraživanja prije Marić proveli su Pivac i Čular⁴¹, njihovi rezultati su pokazali kako 2012. čak dvije petine revizorskih društava nije objavilo izvješće o transparentnosti. Istraživanje koje je provela Vitez⁴², za razdoblje od 2009. do 2011. godine, također je pokazalo kako veliki broj revizorskih društava ne poštuje zakonsku obvezu objave izvješća o transparentnosti.

4.2. Definiranje uzorka i metodologije istraživanja

Na temelju Zakona o reviziji⁴³, revizorska društva i samostalni revizori koji obavljaju reviziju društava od javnog interesa dužni su objaviti godišnja izvješća o transparentnosti. Za potrebe ovog istraživanja, uzorak čine revizorska društva koja obavljaju reviziju društava koja su izlistana na Zagrebačkoj burzi.

Zagrebačka burza na svojoj internet stranici ažurira brojne informacije o listanim trgovačkim društvima od kojih su neke preuzete radi potreba istraživanja. Preuzeti su nazivi više od 150 listanih poduzeća u 2018. godini, kao i njihova godišnja izvješća. Godišnja izvješća sadrže revizijska izvješća iz kojih je preuzet podatak o nazivu revizijskog društva koje je revidiralo svako promatrano listano trgovačko društvo 2015., 2016. i 2017. godine.

Kako bi se provela analiza transparentnosti revizijskih društava, s internet stranice Hrvatske revizorske komore ili sa web stranice revizijskog društva preuzeta su sva objavljena izvješća o transparentnosti za svaku analiziranu godinu. Izvješće o transparentnosti prema

⁴¹ Pivac, S., Čular, M. (2012): Quality index creating and analysis of the transparency of audit firms – case study in Croatia, Hrvatsko društvo za operacijska istraživanja, vol. 3., br. 1., str. 225-234

⁴² Vitez, S. (2013): Transparentnost poslovanja revizorskih društava, diplomski rad, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 75

⁴³ Narodne novine (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 127.

skladu s odredbama Zakona o reviziji⁴⁴ treba sadržavati deset točaka od kojih je svaka analizirana i brojčano ocjenjena ovisno o količini informacija koje sadrži.

Za potrebe istraživanja su iz izvješća o transparentnosti prikupljeni podaci o broju revidiranih klijenata od javnog interesa, broj zaposlenih te ukupni prihodi revizijskog društva.

Prikupljeni podaci obrađeni su pomoću programa Microsoft Excela i statističkog programa SPSS, sa ciljem ispitivanja postavljenih hipoteza.

4.3. Razvoj istraživačkih hipoteza

U ovom diplomskom radu istražena je stvarna razina transparentnosti revizorskih društava koja kotiraju na Zagrebačkoj burzi u Republici Hrvatskoj za 2015., 2016. i 2017. godinu. Analizirano je 10 elemenata izvješća o transparentnosti pregledom svih objavljenih izvješća revizorskih društava. Postavljene hipoteze, koje su u ranijem dijelu rada već objašnjene, su sljedeće:

- Hipoteza 1: Tijekom vremena transparentnost revizorskih društava se značajno povećala.
- Hipoteza 2: 'Velika četvorka' imaju značajno veću razinu transparentnosti od ostalih revizorskih društava u Hrvatskoj.
- Hipoteza 3: Postoji pozitivna veza između stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva mjereno brojem zaposlenih i veličinom ostvarenih prihoda.

Općenito, postavljenim hipotezama ovog rada istraženo je jesu li objavljena izvješća o transparentnosti u skladu sa Zakonom. Usklađenost sa Zakonom podrazumijeva objavljivanje samog izvješća, ali i kvalitetno objašnjenje svih 10 elemenata izvješća o transparentnosti. Također, ispitano je kako se mijenjalo poštivanje ove zakonske obveze tijekom vremena. Istraživanjem se analizirala i korelacija između veličine revizorskog društva i stupnja transparentnosti revizorskog društva, budući da se često stvara slika da veća revizorska društva transparentnije posluju. Također, uspoređena je transparentnost 'Velike Četvorke' s ostalim revizorskim društvima u Republici Hrvatskoj.

⁴⁴ Narodne novine (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 127.

4.4. Analiza dobivenih rezultata i usporedba s prethodnim istraživanjima

Obveza revizorskih društava da objave izvješće o transparentnosti postoji od 2009. godine pa je bilo za pretpostaviti kako će trebati proći neko vrijeme kako bi se ova zakonska odredba u što većoj mjeri poštivala. Osim toga, nadzor nad revizijskom profesijom je postao sve učinkovitiji jer Hrvatska revizorska komora sada aktivno vrši nadzor i kvalitetu rada revizorskih društava, a posljedično nad društvima s nalazima o utvrđenim nezakonitostima i nepravilnostima provode se stegovni postupci te ostale mjere usmjerene povećanju transparentnosti. Kako bi se utvrdio trend objavljivanja izvješća o transparentnosti, prikupljeni podaci o broju objavljenih izvještaja su prikazani u tablici 2, koja pokazuje objavu izvješća o transparentnosti tijekom 2015., 2016. i 2017. godine. Tijekom istraživanja utvrđeno je da još uvijek sva poduzeća, koja su obavezna objaviti izvješće o transparentnosti, jer revidiraju poduzeća koja kotiraju na burzi, ne poštuju zakon i ne objavljuju izvješće. Prema prikazanim podacima iz tablice, može se zaključiti kako se transparentnost povećava tijekom vremena. Za 2015. godinu 14,29% revizorskih društava nije objavilo izvješće o transparentnosti.

U nastavku su izneseni rezultati kojima će se prihvatiti ili odbaciti postavljene hipoteze.

H1 - Stupanj transparentnosti revizijskih društava mjereno indeksom transparentnosti nije visok.

U periodu objave za 2012.-2014. godinu u prosjeku je izvješće o transparentnosti objavilo 81,43% revizorskih društava⁴⁵, dok je sljedećem periodu za 2015.-2017. godinu u prosjeku izvješće objavilo čak 86,52% društava. Posljedica toga je zasigurno nadzor nad revizijskom profesijom, koji je postao sve učinkovitiji jer Hrvatska revizorska komora sada aktivno vrši nadzor i kvalitetu rada revizorskih društava, a posljedično nad društvima kod kojih su utvrđene nepravilnosti provode se stegovni postupci. Također, može se konstatirati da je ulazak Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine donio pozitivne promjene u pogledu kontinuiranog i kvalitetnijeg nadzora i provođenja sankcija, pa su tako i revizijska društva povećala svijest o važnosti transparentnosti i poštivanju zakona i propisa općenito.

⁴⁵ Marić I. (2016.): Analiza transparentnosti revizorskih društava u republici Hrvatskoj, diplomski rad, Ekonomski fakultet u Splitu, Split, str. 52.

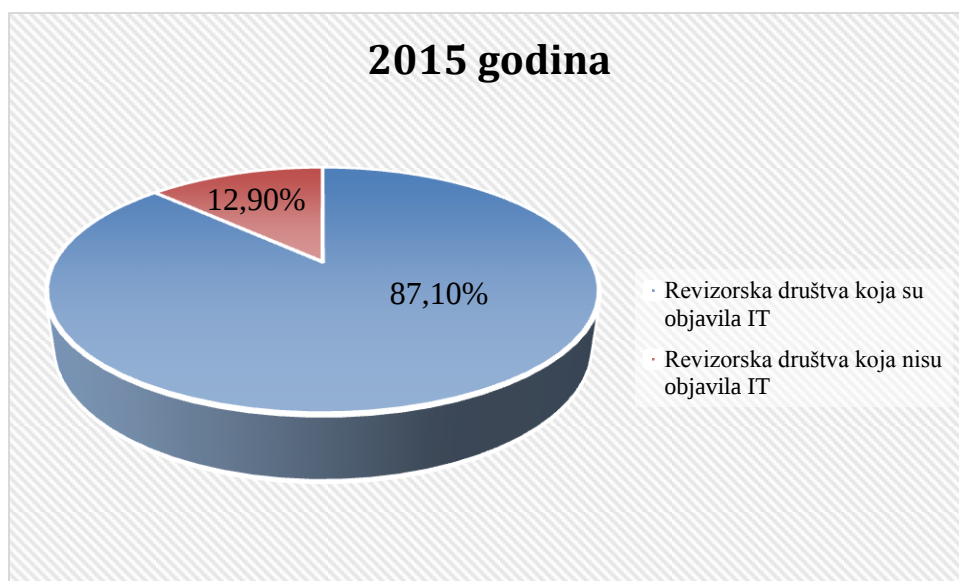
Tablica 2: Objava izvješća o transparentnosti tijekom godina (2015-2017.)

GODINA	MJERA TRANSPARENTNOSTI	REVIZORSKA DRUŠTVA KOJA SU OBJAVILA IT	REVIZORSKA DRUŠTVA KOJA NISU OBJAVILA IT	UKUPNO
2015	BROJ	27	4	31
	POSTOTAK	87.10%	12.90%	100%
2016	BROJ	28	2	30
	POSTOTAK	93.33%	6.67%	100%
2017	BROJ	22	6	28
	POSTOTAK	78.57%	21.43%	100%
2015-2017	BROJ	77	12	89
	POSTOTAK	86.52%	13.48%	100%

Izvor: izrada autora

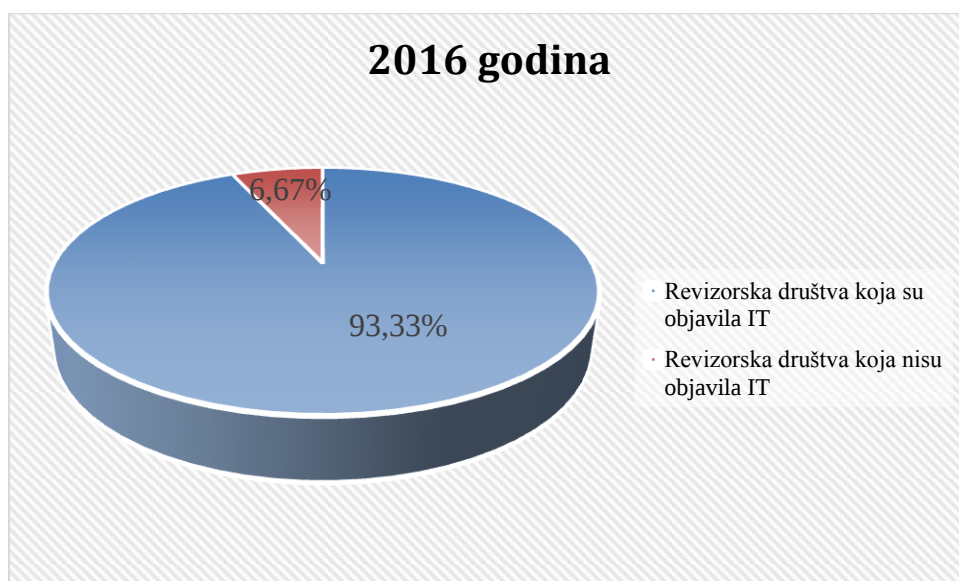
Iz prethodne tablice je vidljivo da u 2017.g. čak 21,43% revizorskih društava nije objavio izvješće o transparentnosti, dok ukupno u periodu od 2015. do 2017.g. izvješće o transparentnosti nije objavilo 13,48% revizorskih društava.

Na temelju analize podataka u tablici možemo prihvatiti prvu hipotezu i zaključiti da se tijekom vremena transparentnost revizorskih društava značajno povećala, odnosno kroz 2015. i 2016. godinu se povećava broj revizorskih društava koja objavljuju izvješće o transparentnosti, dok u zadnjoj promatranoj godini taj broj se smanjuje no nemora značiti nužno i negativni trend, pa stoga prihvaćamo prvu tezu.

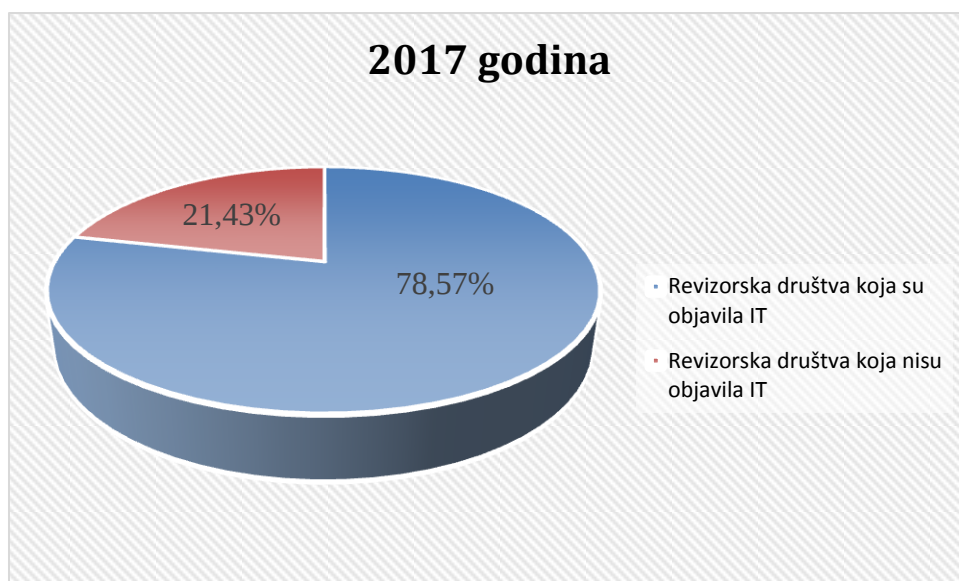
Grafikon 2: Objava izvješća o transparentnosti za 2015. godinu

Izvor: izrada autora

Grafikon 3: Objava izvješća o transparentnosti za 2016. godinu

Izvor: izrada autora

Grafikon 4: Objava izvješća o transparentnosti za 2017. godinu

Izvor: izrada autora

Iz prikazanih grafova može se vidjeti da je 2015. 87,10% revizorskih društava objavilo izvješće o transparentnosti, a sljedeće godine čak i više tj. 93,33%, što je sigurno odličan porast s obzirom da je u ove dvije godine riječ o skoro istom broju revizorskih društava koji revidiraju trgovačka društva listana na Zagrebačkoj burzi. U 2017. godini bilježi se pad broj društava koja su objavila izvješće o transparentnosti, al zaključno se još nemože govoriti o negativnom trendu. Iz svega navedenog, može se zaključiti kako se zadnjih nekoliko godina u Republici Hrvatskoj povećala svijest revizorskih društava o važnosti transparentnosti.

Međutim, bez obzira što se broj revizorskih poduzeća koja objavljuju izvješće o transparentnosti povećava, to ne znači da su objavljena izvješća u potpunosti usklađena sa Zakonom. Poznata je činjenica da se u Hrvatskoj brojne zakonske obveze izvršavaju samo radi forme i neplaćanja kazne, a suština i kvaliteta ispunjavanja određene obveze često ostaju upitne i nezadovoljene. Izvješće o transparentnosti prema točki članka 13. Uredbe (EU) br. 537/2014. ima deset točaka te za svaku točku. Kao što je već navedeno u teorijskom dijelu rada, izvješće o transparentnosti zahtijeva informacije o upravljačkoj i vlasničkoj strukturi, opis mreže, opis unutarnjeg sustava kontrole kvalitete, izjavu uprave o njezinoj djelotvornosti, naznaku kada je izvršena posljednja provjera kvalitete rada, popis revidiranih društva od javnog interesa, izjavu o stalnom usavršavanju ovlaštenih revizora, sveukupne značajne financijske informacije i podatke o osnovici za primanja ovlaštenih revizora.

Svrha objave što kvalitetnijih i potpunijih informacija u izvješću o transparentnosti bi trebala biti u tome da se poveća povjerenje u revizijsko poduzeće jer veća transparentnost smanjuje informacijsku asimetriju, no nažalost, mnoga revizorska poduzeća smatraju da javna objava određenih informacija može loše utjecati na njihovu konkurentnost. Između ostalog, cilj ovog istraživanja je ukazati na važnost transparentnosti u poslovanju, budući da revizori često ne vide sve prednosti koje kvalitetno izvješće o transparentnosti može pružiti. Prednost je to što izvješće o transparentnosti može imati promotivan karakter, potiče na obavljanje kvalitetnije revizije te nadalje, veća informiranost korisnika dovodi do boljih poslovnih odluka, što u konačnici rezultira povećanjem povjerenja u revizijsku profesiju.

U tijeku ovog istraživanja, pregledana su sva objavljena izvješća o transparentnosti revizorskih društava te je analizirana svaka točka izvješća. Promatrajući samo poduzeća koja su objavili izvješće o transparentnosti, u tablicu su unesene nule i jedinice, ovisno o tome je li revizorsko društvo poštivalo određenu točku ili ne. Ako je točka poštivana u tablicu je unesen broj 1, a ako nije unesena je 0. Bitno je napomenuti da ovdje nije uzeta u obzir detaljnost informacija svake točke, već je na temelju prosudbe autora rada određeno sadrži li određena točka obvezne podatke. Konačna ocjena po svakoj točki je dobivena na način da su sve ocjene 0 i 1 zbrojene te je zbroj podijeljen s ukupnim brojem analiziranih revizorskih poduzeća u toj godini. Nakon toga, dobiveni broj je pomnožen sa 100 kako bi se dobio postotak poštivanja pojedine točke članka 13. Uredbe (EU) br. 537/2014. a što je prikazano u tablici 3.

Tablica 3: Poštivanje točke članka 13 Uredbe (EU) br. 537/2014. po točkama tijekom godina

Točka članka 13. Uredbe (EU) br. 537/2014.	2015	2016	2017	2015-2017
Točka br.1	96.77%	96.67%	96.43%	96.62%
Točka br.2	80.65%	80.00%	78.57%	79.74%
Točka br.3	90.32%	86.67%	89.29%	88.76%
Točka br.4	64.52%	60.00%	64.29%	62.94%
Točka br.5	93.55%	93.33%	92.86%	93.25%
Točka br.6	100%	100%	100%	100.00%
Točka br.7	96.77%	96.67%	96.43%	96.62%
Točka br.8	83.87%	80.00%	85.71%	83.19%
Točka br.9	19.35%	16.67%	14.29%	16.77%
Točka br.10	16.13%	13.33%	14.29%	14.58%

Izvor: izrada autora

Tabelarni prikaz poštivanja članka 13 Uredbe (EU) br. 537/2014. po točkama tijekom godina pokazuje da u svim objavljenim izvješćima o transparentnosti postoji još uvijek prostor za poboljšanje, odnosno mnoge točke bi trebale sadržavati više informacija za korisnika. Kako bi se olakšalo objašnjenje ove tablice, uvedene su četiri razine poštivanja Uredbe prikazane u tablici 4.

Tablica 4: Razine poštivanja točke članka 13 Uredbe (EU) br. 537/2014.

POSTOTAK	OBJAŠNJENJE
0%-25%	Vrlo niski postotak poštivanja točke članka 13. Uredbe (EU) br. 537/2014.
25%-50%	Niski postotak poštivanja točke članka 13. Uredbe (EU) br. 537/2014.
50%-75%	Srednji postotak poštivanja točke članka 13. Uredbe (EU) br. 537/2014.
75%-100%	Visoki postotak poštivanja točke članka 13. Uredbe (EU) br. 537/2014.

Izvor: izrada autora

Promatrajući sve tri godine zajedno, može se zaključiti da revizorska društva u periodu objave izvješća o transparentnosti za 2015.-2017. godine u visokom postotku poštuju točke broj 1, 2, 3, 5, 6, i 7. Kroz svaku promatranu godinu revizori ove točke poštuju u rasponu od 75% - 100%. Visoki postotak poštivanja tih točaka znači da revizori rado objavljuju informacije o pravo-ustrojstvenom obliku, o mreži kojoj društvo pripada, vlasničkoj strukturi, podatke o izvršenim vanjskim provjerama kontrole rada, popis revidiranih društva od javnog interesa te izjavu neovisnosti rada revizorskog društva, što je izrazito pohvalno, mada uvijek treba težiti poštivanju Uredbe u potpunosti.

Potpuno poštivanje Uredbe vidljivo je jedino kroz točku 6., što znači da sva objavljena izvješća o transparentnosti sadrže popis društva od javnog interesa čije izvještaje je revizorsko društvo revidiralo tijekom prethodne poslovne godine.

Točka 4. članka 13 Uredbe (EU) br. 537/2014. se odnosi na opis unutarnjeg sustava kontrole kvalitete revizorskog društva i izjavu o njegovoj djelotvornosti. Prikazani podaci u tablici pokazuju da točka 4. spada u skupinu srednjeg poštivanja Uredbe, s postotcima između 60 i 65., naime, za period 2015.-2017. godine revizori u prosjeku poštuju ovu točku 62,94%.

Prikazani rezultati pokazuju da revizorska društva najmanje poštuju Zakon kroz 9. i 10. točku. Za sve tri promatrane godine stupanj poštivanja Zakona za te točke je vrlo nizak. Revizorska društva nisu sklona objavljivanju detaljnih financijskih informacija, već najčešće javno prikazuju samo podatke o ukupnim revizijskim prihodima i ukupnim prihodima od ostalih usluga. Najlošiji postotak poštivanja Uredbe odnosi se na točku 10. koja obavezuje revizore na transparentnost podataka o osnovicama primanja ovlaštenih revizora koji potpisuju revizorska izvješća o obavljenim revizijama društva od javnog interesa. Za promatrano razdoblje prosjek poštivanja ove točke iznosi samo 14,58%. Ovako nizak postotak poštivanja Uredbe narušava povjerenje u revizijsku profesiju i ukazuje na potrebu za većom transparentnošću. Sadržaj 10. točke uglavnom čini jedna rečenica, koja kaže da su primanja ovlaštenih revizora koja potpisuju revizorska izvješća za društva od javnog interesa regulirana Ugovorom o radu, a predmet su dogovora između poslodavca i ovlaštenih revizora. Javnost zaslužuje konkretne informacije u skladu sa zakonom, budući da društva koja kotiraju na burzi su društva od javnog interesa, čije objavljene informacije utječu na poslovne odluke mnogih korisnika.

Na temelju analize podataka možemo prihvatiti prvu hipotezu i zaključiti da se tijekom vremena transparentnost revizorskih društava značajno povećala osim u 2017. godini kada se bilježi pad broja društava koja su objavila izvješće o transparentnosti. U prvoj hipotezi također je ispitano i u kojoj mjeri su objavljenja izvješća usklađena sa Zakonom te je utvrđeno u kojim točkama izvješća o transparentnosti postoje najmanja, a u kojima najveća odstupanja, što je potkrijepljeno u tablici broj 3. Tako je dokazivanjem prve hipoteze ustanovljeno da još uvijek postoje poduzeća koja ne objavljuju izvješće o transparentnosti i time pokazuju da ne posluju u potpunosti u skladu sa Zakonom.

H2 - Postoji statistički značajna pozitivna veza s obzirom na stupanj transparentnosti i vrste (reputacije) revizorskog društva.

Kako bi se utvrdila povezanost između varijabli, korištena je najpoznatija mjera linearne korelacije između slučajnih varijabli – Pearsonov koeficijent linearne korelacije. Pozitivna korelacija je prisutna kada rast jedne varijable prati rast druge promatrane varijable, što bi u ovome slučaju značilo da poduzeće koje ima veću reputaciju i ugled više poštuje zakonske okvire objave izvješća o transparentnosti odnosno stupanj transparentnosti, dok je negativna korelacija kada rast jedne varijable prati pad druge varijable i obratno. Vrijednost koeficijenta linearne korelacije kreće se intervalu od -1 do 1. Izračun Pearsonovog koeficijenta pokazuje smjer i intenzitet linearne korelacije među promatranim varijablama, a vrijednosti i značenja prikazani su u sljedećoj tablici.

Tablica 5: Značenje vrijednosti Pearsonovog koeficijenta

VRIJEDNOSTI	ZNAČENJE
$r = -1 ; r = 1$	Funkcionalna negativna/pozitivna korelacija
$-1 < r \leq -0,8 ; 0,8 \leq r < 1$	Jaka negativna/pozitivna korelacija
$-0,8 < r \leq -0,5 ; 0,5 \leq r < 0,8$	Srednje jaka negativna/pozitivna korelacija
$-0,5 < r < 0 ; 0 < r < 0,5$	Slaba negativna/pozitivna korelacija

Izvor: Pivac, S. (2010): Statističke metode, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 238.

Korelacijskom analizom ispitana je povezanost stupnja transparentnosti između „Velike četvorke“ i ostalih revizorskih društava za 2015., 2016. i 2017. godinu u statističkom programu SPSS-u.

U idućoj tablici prikazani su rezultati za 2015. godinu, u kojoj je analizirano 27 objavljenih izvješća o transparentnosti. Pearsonov koeficijent korelacije u 2015. godini iznosi $r = 0,174$. Analizom linearne korelacije dokazano je da postoji slaba pozitivna veza s obzirom na stupanj transparentnosti između „Velike četvorke“ i ostalih revizorskih društava.

Tablica 6: Povezanost stupnja transparentnosti i revizorskog društva za 2015.g

		Revizorsko društvo	Stupanj transparentnosti revizorskog društva
Revizorsko društvo	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.174
	Sig.		.386
	N	27	27
Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	.174	1
	Sig.	.386	
	N	27	27

Izvor: izrada autora

U idućoj tablici prikazani su rezultati za 2016. godinu, u kojoj je analizirano 28 objavljenih izvješća o transparentnosti. Pearsonov koeficijent korelacije u 2016. godini iznosi $r = 0,113$. Analizom linearne korelacije dokazano je da postoji slaba pozitivna veza s obzirom na stupanj transparentnosti između „Velike četvorke“ i ostalih revizorskih društava.

Tablica 7: Povezanost stupnja transparentnosti i revizorskog društva za 2016.g.

		Revizorsko društvo	Stupanj transparentnosti revizorskog društva
Revizorsko društvo	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.113
	Sig.		.566
	N	28	28
Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	.113	1
	Sig.	.566	
	N	28	28

Izvor: izrada autora

U idućoj tablici prikazani su rezultati za 2017. godinu, u kojoj je analizirano 22 objavljenih izvješća o transparentnosti. Pearsonov koeficijent korelacije u 2017. godini iznosi $r = 0,256$.

Analizom linearne korelacije dokazano je da postoji slaba pozitivna veza s obzirom na stupanj transparentnosti između „Velike četvorke“ i ostalih revizorskih društava.

Tablica 8: Povezanost stupnja transparentnosti i revizorskog društva za 2017.g.

		Revizorsko društvo	Stupanj transparentnosti revizorskog društva
Revizorsko društvo	Pearsonov koeficijent korelacije	1	.256
	Sig.		.251
	N	22	22
Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	.256	1
	Sig.	.251	
	N	22	22

Izvor: izrada autora

Može se prihvatiti druga hipoteza jer društva 'Velike četvorke' imaju veću razinu transparentnosti od ostalih revizorskih društava u Hrvatskoj. Zbog međunarodne reputacije koju imaju oni se uvijek trude i dalje jačati reputaciju, povećavati konkurentnost i održati dobar ugled kako bi korisnici revizijskih usluga postigli još veću razinu povjerenja u njihove usluge, što je na kraju i rezultirano povećanju broja društava od javnog interesa u njihovoj kontroli.

H3 - Postoji pozitivna veza između veličine revizorskog društva (mjereno visinom prihoda i brojem zaposlenih) te stupnja transparentnosti revizorskih društava.

U idućoj hipotezi provjeravamo postoji li pozitivna veza između veličine revizorskog društva (mjereno visinom prihoda i brojem zaposlenih) te stupnja transparentnosti revizorskih društava.

Korelacijskom analizom ispitana je povezanost stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva koja je mjerena brojem zaposlenih i visinom ostvarenih prihoda za 2015., 2016. i 2017. godinu u statističkom programu SPSS-u.

U idućoj tablici prikazani su rezultati za 2015. godinu, u kojoj je analizirano 27 objavljenih izvješća o transparentnosti. Pearsonov koeficijent korelacije između stupnja transparentnosti revizorskog društva i broja zaposlenih u 2015. godini iznosi $r = 0,569$ i označava srednje jaku pozitivnu korelaciju. Analizom linearne korelacije dokazano je da postoji pozitivna veza između stupnja transparentnosti i broja zaposlenih revizorskog društva. Pearsonov koeficijent

je statistički značajan uz signifikantnost testa 5%, a do istog zaključka može se doći uz signifikantnost testa od 1%. Pearsonov koeficijent između stupnja transparentnosti i ukupnog prihoda u 2015. iznosi $r = 0,619$, te se pritom može zaključiti da postoji pozitivna veza između stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva u 2015. godini.

Tablica 9: Povezanost stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva za 2015.g

KORELACIJA				
2015. godina		Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Broj zaposlenih revizorskog društva	Ukupni prihod revizorskog društva
Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	1	,569**	,619**
	Sig.		,001	,000
	N	27	27	27
Broj zaposlenih revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	,569**	1	,898**
	Sig.	,001		,000
	N	27	27	27
Ukupni prihod revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	,619**	,898**	1
	Sig.	,000	,000	
	N	27	27	27

Izvor: izrada autora

Sljedeća tablica prikazuje rezultate za 2016. godinu u kojoj je 27 revizorskih društava objavilo izvješće o transparentnosti. Pearsonov koeficijent korelacije između stupnja transparentnosti revizorskog društva i broja zaposlenih u 2016. godini iznosi $r = 0,615$, a Pearsonov koeficijent između stupnja transparentnosti i ukupnog prihoda u 2016. iznosi $r = 0,595$ i označava srednje jaku pozitivnu korelaciju. Uz signifikantnost 5%, koeficijent je statistički značajan te je analizom linearne korelacije dokazano da postoji pozitivna veza između stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva u 2016. godini, a do istog zaključka može se doći i uz signifikantnost testa od 1%.

Tablica 10: Povezanost stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva za 2016.g

KORELACIJA				
2016. godina		Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Broj zaposlenih revizorskog društva	Ukupni prihod revizorskog društva
Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	1	,615**	,595**
	Sig.		,001	,000
	N	28	28	28
Broj zaposlenih revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	,615**	1	,962**
	Sig.	,001		,000
	N	28	28	28
Ukupni prihod revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	,595**	,962**	1
	Sig.	,000	,000	
	N	28	28	28

Izvor: izrada autora

Na isti način dolazimo do korelacijske analize stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva za 2017. godinu u kojoj je analizirano 2 objavljenih izvješća o transparentnosti. Iz tablice broj 7. vidljivo je da je Pearsonov koeficijent korelacije između stupnja transparentnosti revizorskog društva i broja zaposlenih u 2017. godini iznosi $r = 0,520$, a Pearsonov koeficijent između stupnja transparentnosti i ukupnog prihoda u 2017. iznosi $r = 0,541$.

Tablica 11: Povezanost stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva za 2017.

KORELACIJA				
2017. godina		Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Broj zaposlenih revizorskog društva	Ukupni prihod revizorskog društva
Stupanj transparentnosti revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	1	,520**	,541**
	Sig.		,001	,001
	N	22	22	22
Broj zaposlenih revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	,520**	1	,984**
	Sig.	,001		,000
	N	22	22	22
Ukupni prihod revizorskog društva	Pearsonov koeficijent korelacije	,541**	,984**	1
	Sig.	,001	,000	
	N	22	22	22

Izvor: izrada autora

Na temelju prikazanog tabelarnog sadržaja, izračuna i objašnjenih rezultata korelacijske analize za promatrano razdoblje od 2015.-2017. godine, može se zaključiti da postoji statistički značajna pozitivna veza između stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva mjerena brojem zaposlenih i veličinom ostvarenih prihoda, odnosno treća hipoteza se prihvaća. Prihvaćanjem ove hipoteze opravdava se pretpostavka investitora koji često stvaraju sliku da veća revizorska društva obavljaju kvalitetniju reviziju i imaju veću transparentnost poslovanja, želeći očuvati reputaciju. Izvješće o transparentnosti investitorima služi kako bi povećali povjerenje u revizore pa revizorsko društvo koristi izvješće o transparentnosti kao svoj promocijski alat.

5. ZAKLJUČAK

U praksi transparentnog poslovanja važnu ulogu ima revizijska profesija, a sama potreba za transparentnim poslovanjem dolazi slijedom faktora poput ubrzanog razvoja tržišta, otkrivanja raznih poslovnih malverzacija i sl. Uloga revizijske profesije jest obavljanje visokvalitetne revizije temeljem koje korisnici revizije donose poslovne odluke. Objavljivanje izvješća o transparentnosti obvezan je postupak koji ima za cilj povećanje povjerenja korisnika revizije u samu revizijsku profesiju. Prema Zakonu o reviziji, revizija je definirana kao postupak provjere i ocjenjivanja financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja obveznika revizije, te podataka i metoda koje se primjenjuju pri sastavljanju financijskih izvještaja, a na temelju kojih se daje stručno mišljenje o objektivnosti financijskog stanja, rezultata poslovanja te novčanih tokova. Revizori prije svega moraju posjedovati profesionalnu skeptičnost, kao i spremnost na prepoznavanje stanja koje može upućivati na moguće pogrešno prikazivanje, a svoje usluge dužni su obavljati u skladu sa Zakonom o reviziji, Međunarodnim revizijskim standardima, kao i drugim propisima i pravilima. Revizorska društva i samostalni revizori koji obavljaju reviziju društava od javnog interesa, dužni su, na temelju Zakona o reviziji, u roku od tri mjeseca od isteka poslovne godine na svojim internet stranicama ili na internet stranicama Hrvatske revizorske komore objaviti godišnja izvješća o transparentnosti, a primarni cilj izvješća o transparentnosti jest povećati povjerenje korisnika revizije u revizijsku profesiju. Analiza izvješća o transparentnosti prikazana u četvrtoj cjelini diplomskog rada prije svega je prikazala porast u postotku revizorskih društava koja objavljuju izvješće o transparentnosti, to jest društava koja se drže zakonske odredbe o nužnosti objavljivanja izvješća o transparentnosti iz 2009. godine. Iz tablica 1 i 2 je vidljivo kako se tokom vremena transparentnost revizorskih društava povećala. Međutim, bez obzira na činjenicu povećavanja broja revizorskih poduzeća koja objavljuju izvješće o transparentnosti, ta činjenica ne znači kako su objavljena izvješća potpuno usklađena sa Zakonom. Poznato je da se u Hrvatskoj brojne zakonske obveze izvršavaju samo zbog ispunjenja forme, a kvaliteta ispunjavanja određene obveze često ostaje upitna. Svrha objave što potpunijih informacija u izvješću o transparentnosti trebala bi biti u povećanju povjerenja u revizijsko poduzeće, jer veća transparentnost smanjuje informacijsku asimetriju, no mnoga revizijska poduzeća smatraju kako javna objava informacija može loše utjecati na njihovu konkurentnost. Često revizori ne vide sve prednosti koje kvalitetno izvješće o transparentnosti pruža, a samo neke od navedenih prednosti jesu promotivan karakter, kao i veća informiranost korisnika, što dovodi do boljih poslovnih odluka, a to u konačnici rezultira

povećanjem povjerenja u revizijsku profesiju. Dokazivanjem hipoteze koja nalaže kako se s vremenom broj revizorskih društava koja objavljuju izvješće o transparentnosti značajno povećao ustanovljeno je da još uvijek postoje poduzeća koja ne objavljuju izvješće o transparentnosti, pokazujući time kako ne posluju u potpunosti u skladu sa Zakonom, ali bitno je naglasiti i kako se broj takvih poduzeća smanjuje. Izvješće o transparentnosti prema skladu s odredbama članka 13. Uredbe (EU) br. 537/2014. treba sadržavati deset točaka od kojih je svaka analizirana i brojčano ocijenjena ovisno o količini informacija koje sadrži. Tabelarni prikaz poštivanja članka 13 Uredbe (EU) br. 537/2014. po točkama tokom razdoblja od 2015. do 2017. godine pokazuje da u svim objavljenim izvješćima o transparentnosti postoji prostor za poboljšanje, to jest mnoge točke bi trebale sadržavati više informacija za korisnika. Promatrajući sve tri navedene godine zajedno, može se zaključiti kako revizorska društva u visokom postotku poštuju točke broj 1, 2, 3, 5, 6, i 7, što znači da revizori rado objavljuju informacije o pravno – ustrojstvenom obliku, o mreži kojoj društvo pripada, vlasničkoj strukturi, podatke o izvršenim vanjskim provjerama kontrole rada, popis revidiranih društava od javnog interesa te izjavu neovisnosti rada revizorskog društva. Potpuno poštivanje Uredbe vidljivo je jedino u točki 6., što znači kako sva objavljena izvješća o transparentnosti sadrže popis društva od javnog interesa čije izvještaje je revizorsko društvo revidiralo tokom prethodne poslovne godine. Iz prikazanih rezultata također je vidljivo da revizorska društva najmanje poštuju Uredbu kroz 9. i 10. točku, odnosno nisu sklona objavljivanju detaljnih financijskih informacija. Nizak postotak poštivanja Uredbe kroz 9. i 10. točku narušava povjerenje u revizijsku profesiju, ukazujući na potrebu za većom transparentnošću. Javnost zaslužuje konkretne informacije, budući da su društva koja kotiraju na burzi društva od javnog interesa, a njihove objavljene informacije utječu na poslovne odluke mnogih korisnika. Na temelju ostalog tabelarnog sadržaja za promatrano razdoblje od 2015. do 2017. godine, može se zaključiti da postoji statistički značajna pozitivna veza stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva mjerena brojem zaposlenih i veličinom ostvarenih prihoda, što opravdava pretpostavku investitora koji često stvaraju sliku da veća revizorska društva obavljaju kvalitetniju reviziju i imaju veću transparentnost poslovanja. Preporuka u svrhu poboljšanja revizijske transparentnosti nameće se sama, a to je postrožavanje samog Zakona, to jest sankcija koje bi revizorsko društvo snosilo ukoliko se ne bi pridržavalo svih točaka Uredbe, a s druge strane nagrađivanja onih revizorskih društava koja se budu pridržavala istih. Veća transparentnost pridonosi cjelokupnoj upravljačkoj ekonomiji, pa smatram i kako bi Zakon trebao biti strože definiran po pitanju sankcioniranja onih revizorskih društava koja se

ne bi pridržavala svih točaka Uredbe, jer bi se na taj način zasigurno povećala sama transparentnost.

SAŽETAK

U uvodnom dijelu rada izneseni su problem i predmet istraživanja te istraživačke hipoteze, nakon čega slijedi teorijski osvrt na reviziju čija je glavna zadaća ispitivanje objektivnosti i realnosti temeljnih financijskih izvještaja, a prema zakonu mogu je obavljati ovlašteni revizori, samostalni revizori, zajednički revizorski uredi i revizorska društva. U nastavku, obrazložena je potražnja za revizijom, tržište revizijskih usluga te profesionalni okvir revizijske profesije. Sljedeće poglavlje bavi se regulatornim okvirom revizijske profesije u Hrvatskoj. U ovom poglavlju definirani su obveznici te pružatelji zakonske revizije te je objašnjenja uloga Hrvatske revizorske komore kao i nadzor nad revizorskim društvima i ovlaštenim revizorima. U drugom, empirijskom dijelu rada, testirane su postavljene hipoteze, gdje je glavni naglasak bio na utvrđivanju razine transparentnosti na tržištu revizijskih usluga u Republici Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno na prikupljenim podacima o poduzećima izlistanim na Zagrebačkoj burzi za razdoblje od 2015. do 2017. godine. Uz odgovore na postavljene hipoteze dobiven je i uvid u određena obilježja revizorskih društava, primjerice visina prihoda, poslovni rezultat i broj klijenata.

Ključne riječi: Revizijske usluge, Tržište revizijskih usluga, Izvješće o transparentnosti

SUMMARY

In the introductory part of the thesis the problem and the subject matter of the research and the research hypothesis are presented, followed by a theoretical review of the audit whose main task is to examine the objectivity and the reality of the basic financial statements. According to the law, the authorized auditors, independent auditors, joint audit offices and auditors society. Below, the audit demand, the auditing services market and the professional framework of the audit profession are explained. The next chapter deals with the regulatory framework of the auditing profession in Croatia. This chapter defines taxpayers and legal auditors as well as explaining the role of the Croatian Chamber of Auditors as well as oversight of audit firms and auditors. In the second, empirical part of the paper, hypotheses were tested, with the main emphasis being on determining the level of transparency in the auditing services market in the Republic of Croatia. The research was conducted on the data collected on companies listed on the Zagreb Stock Exchange for the period from 2015 to 2017. In addition to the hypothesis hypothesis, insights into certain characteristics of auditing companies, such as the level of income, the business outcome and the number of clients, were also obtained.

Keywords: Auditing Services, Audit Service Market, Transparency Report

LITERATURA

Knjige i publikacije:

1. Aleksić, M. (2012.): Revizija i kontrola, Paneuropski Apeiron univerzitet, Banja Luka.
2. Aljinović Barać, Ž. (2015): Dragovoljno izvještavanje u godišnjem izvješću – praksa Hrvatskih menadžera, Ekonomski fakultet u Splitu, Split
3. Bahram, S. (2009): Revizija, MATE d.o.o., Zagreb.
4. Baranašić Horvat, V. (2014): Revizijske organizacije i najveće revizorske tvrtke (Deloitte, Ernst&Young, Kpmg i Pricewaterhousecoopers), Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek.
5. Brozović M., Novak A., Mališ S. (2017.): Subjekti od javnog interesa u odabranim zemljama – definiranje i posebni zahtjevi zakonske revizije, Ekonomski fakultet u Zagrebu, Zagreb.
6. Carmichael, D. R., Willingham, J.J. (2000): Pojmovi i metode revizije, vodič u suvremenu teorijsku reviziju i praksu, 5.izdanje, MATE, Zagreb.
7. Čular, M. (2014): Transparency of Audit Firms in Croatia, International Journal of Economics and Management Engineering, 8(3), str. 694.-698.
8. Čular, M. (2017): Regulativni okvir revizijske profesije, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Split, Split
9. Čular, M. (2017): Transparency report delay and disclosure by Croatian audit firms, Croatian Operational Research Review, str.299.-316.
10. Ewelt-Knauer, C., Gold, A., Pott, C. (2012): What do we know about mandatory audit firm rotation; Institute of Chartered Accountants in Scotland (ICAS), Edinburgh.
11. Filipović, I. (2009): Revizija, Sinergija nakladništvo d.d., Zagreb
12. Hrvatska revizorska komora (2015.): Izvješće o nadzoru i provjeri kvalitete rada revizorskih društava/samostalnih revizora i ovlaštenih revizora za nadzornu godinu 2014./2015.
13. Hrvatska revizorska komora (2016.): Izvješće o nadzoru i provjeri kvalitete rada revizorskih društava/samostalnih revizora i ovlaštenih revizora za nadzornu godinu 2015./2016.
14. Hrvatska revizorska komora (2017.): Izvješće o nadzoru i provjeri kvalitete rada revizorskih društava/samostalnih revizora i ovlaštenih revizora za nadzornu godinu 2016.2017

15. Lajoš, Ž., Sever Mališ, S., (2014): Specifičnosti zakonske revizije subjekata od javnog interesa; Zbornik radova – Sedamnaesti međunarodni simpozij „U susret promjenama“, Neum, Udruženje – Udruga računovođa i revizora Federacije BiH Sarajevo.
16. Marić, I. (2016): Analiza transparentnosti revizorskih društava u Republici Hrvatskoj, diplomski rad, Ekonomski fakultet Split, Split.
17. Mićović M. (2018.): Odgovornost za štetu prouzročenu trećim osobama obavljanjem zakonske revizije, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.
18. Narodne novine (2016): Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 120.
19. Narodne novine (2017): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d., Zagreb, broj 127.
20. Narodne novine, (1992): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 90.
21. Narodne novine, (2008): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 139.
22. Pivac, S. (2010): Statističke metode, Ekonomski fakultet Split, Split
23. Pivac, S., Čular, M. (2012): Quality index creating and analysis of the transparency of audit firms – case study in Croatia, Hrvatsko društvo za operacijska istraživanja, 3(1), str. 225-234.
24. Popović, Ž.; Vitezić, N. (2009): Revizija i analiza, instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka, drugo izdanje, Udžbenici Sveučilišta u Rijeci, Zagreb
25. Sefić, N. (2003.): Osnove revizije, Sveučilište u Rijeci, Rijeka.
26. Sever Mališ, S.; Tušek, B.; Žager, L. (2012): Revizija, načela, standardi, postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
27. Tušek B. (2007.): Revizijski odbor u sustavu korporativnog upravljanja, Sveučilište u Zagrebu.
28. Tušek B., Žager L., (2006.) Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
29. Velte, P., Stiglbauer, M. (2012): Impact of auditor and audit firm rotation on accounting and audit quality. A critical analysis of the EC regulation draft; Journal of Governance and Regulation.
30. Vitez, S. (2013): Transparentnost poslovanja revizorskih društava, diplomski rad, Ekonomski fakultet Split, Split.
31. Vujević, I. (2004): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split.
32. Vuko, T. (2017): Potražnja i ponuda revizijskih usluga, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Split, Split.

33. Vuko, T. (2017): Regulativni okvir revizijske profesije u RH, nastavni materijali, Ekonomski fakultet Split, Split.

Web izvori:

1. Revizorska komora, <http://www.revizorska-komora.hr/>
2. Zagrebačka burza, <http://www.zse.hr/>
3. Veliki recnik, <https://velikirecnik.com/>
4. Hrvatska revizorska komora (2011): Pravilnik o nadzoru i provjeri kvalitete rada revizorskih društava, samostalnih revizora, zajedničkih revizorskih ureda i ovlaštenih revizora, dostupno na: http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Propisi/5_Pravilnik-o-nadzoru-NN-62-2011.pdf (16.08.2018).
5. Revizorska komora, http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Propisi/1_Zakon-o-reviziji-procisceni-tekst.pdf (20.08.2018.)

POPIS TABLICA

Tablica 1: Objava izvješća o transparentnosti tijekom godina (2012-2014.).....	44
Tablica 2: Objava izvješća o transparentnosti tijekom godina (2015-2017.).....	48
Tablica 3: Poštivanje točke članka 13 Uredbe (EU) br. 537/2014. po točkama tijekom godina	52
Tablica 4: Razine poštivanja točke članka 13 Uredbe (EU) br. 537/2014.	52
Tablica 5: Značenje vrijednosti Pearsonovog koeficijenta	54
Tablica 6: Povezanost stupnja transparentnosti i revizorskog društva za 2015.g	55
Tablica 7: Povezanost stupnja transparentnosti i revizorskog društva za 2016.g.	55
Tablica 8: Povezanost stupnja transparentnosti i revizorskog društva za 2017.g.	56
Tablica 9: Povezanost stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva za 2015.g	57
Tablica 10: Povezanost stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva za 2016.g	58
Tablica 11: Povezanost stupnja transparentnosti i veličine revizorskog društva za 2017.	58

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz odnosa između interesnih strana zbog kojih se zahtijeva revizija	15
Slika 3. Sastav revizorskog odbora	35

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Udio aktivnih i neaktivnih ovlaštenih revizora u RH tijekom 2018 godine ..**Error!**

Bookmark not defined.

Grafikon 2: Objava izvješća o transparentnosti za 2015. godinu	49
Grafikon 3: Objava izvješća o transparentnosti za 2016. godinu	49
Grafikon 4: Objava izvješća o transparentnosti za 2017. godinu	50